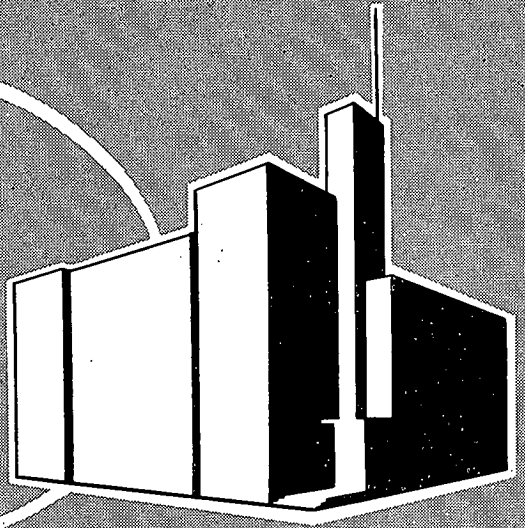

Economisch - Statistische Berichten

50e JAARGANG - 15 DECEMBER 1965 - No. 2521

alle
VERZEKERINGEN

GOUDSE VERZEKERING MAATSCHAPPIJ N.V.
GOUDSE LEVENSVZERKERING MAATSCHAPPIJ N.V.

Snel groeiende buiten de randstad Holland gevestigde Nederlandse dochtermaatschappij van groot Europees handelsconcern wenst in verband met de aanstaande automatisering van haar bedrijf d.m.v. een Bull Electric Computer „Compatible/415“ over te gaan tot de aanstelling van een

hoofd afdeling organisatie

Karakter van de functie: deze omvat de bedrijfsorganisatie in al haar facetten waarbij de nadruk zeer sterk zal dienen te liggen op de volledige integratie en verdere uitbouw van de administratieve automatisering.

Niveau: deze functie zal rechtstreeks aan de directie verantwoording zijn verschuldigd.

Vereisten: in verband met het zeer grote gewicht van deze functie zal de voorkeur worden gegeven aan sollicitanten met een voltioide academische of hiermee gelijk te stellen opleiding, waarbij de gedachten ook uitgaan in de richting van NIVA-accountants.

Als absolute voorwaarde geldt hier verder een uitgebreide en grondige kennis van de computerproblematiek.

Aan de visie, de creativiteit, het vermogen tot coördinatie en de contactuele capaciteiten van de sollicitanten zullen verder zeer hoge eisen worden gesteld.

Honorering geheel in overeenstemming met het belangrijke karakter en niveau, waardoor deze functie wordt gekenmerkt.

Uitvoerige en eigenhandig geschreven brieven met curriculum vitae van geïnteresseerden, die op strikte discretie kunnen rekenen, zullen gaarne worden tegemoetgezien onder no. ESB 50-1, postbus 42, Schiedam.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 25 29 39. **Administratie:** (010) 23 80 40. **Giro** 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieeldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures“ en „Beschikbare krachten“ f. 0,80 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De situatie in de scheepsbouw

Verskillende factoren hebben ertoe bijgedragen, dat er in de laatste jaren enige bezorgdheid heerst in kringen van de scheepsbouw, nationaal en internationaal. Deze bezorgdheid was in 1963 voor de O.E.C.D. Industry Committee aanleiding tot het instellen van een Working Party, die tot taak kreeg „to study the situation of the shipbuilding industry, to review the measures taken by Member Governments on behalf of the sector and to assess the incidence of the measures on the international shipbuilding market”. Zojuist verscheen het rapport dat deze Working Party uitbracht¹⁾. Voornamelijk aan dit rapport is het navolgende ontleend.

Hoewel de omvang van het vrachtvervoer over zee na de oorlog belangrijk is gestegen, overtreft de laatste jaren de uitbreiding van de wereldvloot voortdurend de toeneming van de vervoersvraag. Een nog grotere discrepantie vertonen werfcapaciteit en capaciteitsbenutting. Een en ander heeft geleid tot felle concurrentie, zowel op de vrachtenmarkt als op de nieuwbouwmakkt.

Wat de *vraagzijde* betreft, in sommige landen valt een duidelijke vermindering te constateren van de behoefte aan nieuwe scheepsruimte, ook al is sedert 1963 weer een zekere opleving te bespeuren, welke voornamelijk tot uitdrukking komt in een verschuiving van de vraag ten gunste van „bulk carriers” en tankers.

Steed het totale goederenvervoer over zee in de periode 1954-1963 met driekwart, de wereldkoopvaardijvloot nam in hetzelfde tijdsbestek qua tonnage met de helft toe, en wat het aantal schepen betreft met een kwart. Hieruit zijn twee conclusies te trekken: de gemiddelde tonnage is gestegen; de koopvaardijvloot wordt intensiever benut (hogere snelheid, groter gebruiksnut per b.r.t., moderner havenoutillage). Men zou kunnen spreken van een gestegen „omzetsnelheid” van de koopvaardijvloot. Ter illustratie: onlangs (N.R.C. van 24 november) werd bekend dat Esso-Nederland bij Duitse werven mammoettankers van 170.000 b.r.t. heeft besteld, tankers die een lossnelheid zullen hebben (ca. 10.000 ton per uur), welke het dubbele is van die van de Esso Den Haag, het huidige vlaggeschip van deze maatschappij.

Wat de *aanbodzijde* betreft, de expansie van het vrachtvervoer over zee en de behoefte aan een steeds efficiënter vloot, hebben de scheepsbouw sterk gestimuleerd. Daarentegen hebben de stijgende produktiviteit van de koopvaardijvloot (de hogere „omzetsnelheid”) en de tendentie tot het in gebruik nemen van steeds groter schepen, in combinatie met de technische ontwik-

¹⁾ „The situation in the shipbuilding industry”, Organisation for Economic Co-operation and Development, Parijs 1965, 143 blz., \$ 4.

Scheepsbouw in de O.E.S.O.-landen a)

	1954		1959		1964	
	absoluut in 1.000 b.r.t.	in pCt. wereldprod.	absoluut in 1.000 b.r.t.	in pCt. wereldprod.	absoluut in 1.000 b.r.t.	in pCt. wereldprod.
België	100	1,9	160	1,9	95	0,9
Frankrijk	278	5,3	420	4,9	541	5,1
West-Duitsland	948	18,1	1.173	13,8	887	8,4
Italië	200	3,8	456	5,4	391	3,7
Nederland	380	7,3	562	6,6	272	2,6
Totaal E.E.G.	1.906	36,5	2.771	32,5	2.186	20,8
Denemarken	136	2,6	242	2,8	258	2,5
Noorwegen	138	2,6	275	3,2	421	4,0
Zweden	538	10,3	796	9,3	1.070	10,2
Totaal Scandinavië ..	812	15,5	1.313	15,4	1.749	16,6
Groot-Brittannië	1.450	27,8	1.299	15,3	983	9,3
Verenigde Staten	391	7,5	609	7,2	269	2,6
Spanje	65	1,2	138	1,6	261	2,5
Japan	430	8,2	1.790	21,0	4.154	39,5
Overige O.E.S.O.-landen	11	0,2	20	0,2	34	0,3
Totaal O.E.S.O.	5.065	97,0	7.940	93,3	9.636	91,6
Totale wereldproduktie	5.224	100	8.514	100	10.515	100

a) Geschatte produktie (gemiddelde van: met de bouw begonnen — te water gelaten — afgebouwd).

Bron: Lloyd's Register of Shipping; Cebosine (1964).

keling t.a.v. het ontwerpen en bouwen van schepen, ertoe geleid dat de werven met een voortdurend dalende capaciteitsbenutting geconfronteerd worden. Hierbij zij opgemerkt dat er tussen de technische ontwikkeling met betrekking tot het ontwerpen en bouwen van schepen enerzijds en de vraag naar groter en efficiënter schepen anderzijds een zekere wisselwerking bestaat.

Mede ten gevolge van de felle concurrentie, mede ook als oorzaak daarvan — dus weer: wisselwerking — zien wij steeds meer protectionisme en overheidsingrijpen. Duidelijk is dat het geval bij vele jonge staten, die vaak minder uit economische of commerciële overwegingen, dan wel om prestige- of militaire redenen een eigen vloot wensen (en dikwijls ook een eigen scheepsbouwindustrie), hetgeen tot vlagdiscriminatoire maatregelen leidt. Hierbij merken wij op dat ook sommige Westerse landen, met name de Verenigde Staten, rigoureuze voorschriften dienaangaande hebben uitgevaardigd.

Uit bijgaande tabel blijkt dat, wat de nieuwbouw tussen 1954 en 1964 betreft, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten, de Bondsrepubliek en Nederland de grote verliezers zijn: deze landen vertonen zowel relatief als absolut een achteruitgang. Zonder twijfel is Japan de grote winnaar: het zag zijn absolute aandeel bijna vertienvoudigd en zijn relatieve bijna vervijfvoudigd.

Vlaardingen.

P. A. DE RUITER.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De situatie in de scheepsbouw, door Drs. P. A. de Ruiter	1167	Europa-bladwijzer No. 35	1178
Rumoer rond de vleesprijzen, door Dr. E. J. Tobi	1168	Boekbesprekingen:	
De behoefte aan opschuiving te Rotterdam gekwantificeerd (II), door Drs. N. Streefland	1171	Monetaire theorie en Nationale monetaire vraagstukken, bespr. door Drs. G. de Man	1182
Politieke presentatie van economische realiteiten, door Drs. H. Kraaijeveld	1174	Dr. P-H. J. M. Houben: De associatie van Suriname en de Nederlandse Antillen met de Europese Economische Gemeenschap, bespr. door G. C. A. Mulder, B.Sc. Ps.D.	1183
Een nutsfunctie voor de doorstroming?, door Prof. Dr. J. S. Cramer met een naschrift van Prof. Ir. J. Sandee	1176	Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman	1184

De nota van de Minister van Economische Zaken over de vleesprijzen wordt in dit artikel, nadat eerst is ingegaan op het toerekeningsprobleem in het slagersbedrijf, aan een kritische evaluatie onderworpen. Met name tekent de schrijver bezwaren aan tegen de in de nota gevolgde methode van onderzoek, die in het geheel geen rekening houdt met de grote verschillen in winkelprijzen, welke nochtans geen overtreding van de spelregels van het prijsbeleid behoeven in te houden. Onvolledig blijken de toetsing van de waargenomen winkelprijzen en de berekening van de zgn. „afgeleide inkooprijzen” en „aanvaardbare verkoopprijzen” te zijn. Het is een illusie te menen dat het slagersbedrijf met behulp van gemiddelde prijzen doorzichtig zou kunnen worden gemaakt. De conclusie waartoe de nota komt is terecht heel wat gematigder dan haar voorafgaand betoog zou doen vermoeden.

Rumoer rond de vleesprijzen

Inleiding.

Dezer dagen heeft men in de dagbladpers kunnen lezen over een nota met betrekking tot de vleesprijzen, een nota die de Minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer heeft doen toekomen naar aanleiding van schriftelijke vragen van een tweetal Kamerleden. Reeds de ambtsvoorganger van de Minister had toegezegd, dat in het kader van de prijsbewaking een onderzoek naar de vleesprijzen zou worden ingesteld; de bedoelde nota bevat dan ook het resultaat van dat onderzoek. Het is volkomen begrijpelijk, dat het Departement in het kader van het overheidsprijsbeleid een dergelijk onderzoek laat verrichten. Immers, bij het publiek bestaat de indruk, dat de vleesprijzen over het algemeen (te) hoog zijn — hoewel in vergelijking met verschillende andere Europese landen zulks bepaald niet het geval is —, een indruk overigens, die door verschillende kranten met gretigheid wordt gestimuleerd. Hoe dit ook zij, bij het publiek leeft nu eenmaal deze gedachte; daarom alleen al is het nuttig na te gaan hoe de vork nu precies in de steel zit.

Het toerekeningsprobleem in het slagersbedrijf.

Ter verheldering van de situatie heeft het zin om eerst iets te zeggen over de gecompliceerdheid van het slagersbedrijf. Aan de *inkoopzijde*, omdat de slager nu eens hele of halve runderen koopt, dan weer voor- of achtervoeten en soms ook losse onderdelen, alsmede hele of halve varkens, dan wel diverse onderdelen. Aan de *verkoopzijde*, omdat de slager o.m. verkoopt: van het rund biefstuk, rosbief, rib-, magere en doorregen lappen, gehakt en vet, en van het varken: fricandeau, magere en vette lappen, karbonade, spek, gehakt en reuzel. Bovendien verkoopt hij nog vleeswaren, al dan niet geheel of gedeeltelijk produkten van de eigen werkplaats. De werkmethode verschillen onderling; niet iedere slager past dezelfde uitsnijdingsmethode toe. Hij dient zich aan te passen aan de vraag van de consument, die tegenwoordig bijv. een aversie heeft tegen alles wat vet is; ook loopt deze vraag per bedrijf, per jaargetijde en regionaal aanzienlijk uiteen. Vele slagers op het platteland — om een voorbeeld te noemen — kunnen de biefstuk als zodanig niet kwijt en verkopen die als mager vlees. Uiteraard besommen zij dan aanzienlijk minder.

Ook de verhouding tussen rund- en varkensvlees in

de verkoop wisselt gestadig. Het produkt, dat de slager verkoopt, is bederfelijk: wat hij per week inkoop, zal hij grosso modo ook diezelfde week moeten verkopen. Hier rijst het zo moeilijk oplosbare vraagstuk — als men het tenminste oplosbaar acht — van de bedrijfseconomisch juiste toerekening van de kosten aan elk afzonderlijk produkt. In de slagerij met de zo gevarieerde en steeds wisselende verkoop is het enige, wat de slager kan doen, ervoor te zorgen, dat hij over de totale verkoop het bruto winstpercentage behaalt, dat hij nodig heeft om zijn kosten goed te maken en een ondernemersloon — plus het gewaardeerd loon voor gezinsleden die, als zo vaak in het middenstandsbedrijf, meewerken — alsmede eventuele ondernemerswinst te verdienen.

Ten slotte bestaat er in de slagerij een ingewortelde gewoonte om in de eerste helft van een kalenderjaar, waarin de inkooprijzen hoog plagen te zijn, de winkelprijzen daarop niet of onvoldoende af te stemmen, in de hoop om in de tweede helft van het jaar, wanneer als regel ten gevolge van de door de jaren heen gebruikelijke zgn. herfst-uitstoot van het vee de inkooprijzen lager zijn, met ongeveer gelijkblijvende winkelprijzen als in de eerste helft van het jaar, het jaar goed te maken. Wanneer deze gang van zaken nu verstoord wordt (men denke hier aan de invloed van de Euromarkt), zoals bijv. in de tweede helft van het jaar 1963 het geval was, toen de inkooprijzen van runderen in plaats van te dalen aanzienlijk stegen, ligt het voor de hand dat de slager in de knel komt. Herhaalde pogingen om de slager te bewegen het gehele jaar door de verkoopprijzen dadelijk bij de inkooprijzen aan te passen, hetgeen bedrijfseconomisch bezien uiteraard de juiste weg zou zijn, hebben over het algemeen slechts weinig effect gehad. Waarschijnlijk komt de kennelijke tegenzin om oude paden te verlaten mede voort uit de overweging, dat de winkelprijzen dan aan nog grotere en veelvuldiger wisselingen onderhevig zouden zijn dan thans reeds het geval kan zijn.

Dit alles overziende zal het duidelijk zijn, dat de prijszetting in de slagerij een voortdurend wisselend beeld te zien geeft n'en déplaise de oude, hierboven reeds aangehaalde, tendens om de winkelprijzen over het gehele jaar althans enigermate op eenzelfde niveau te houden. De felle concurrentie — men denke hierbij ook aan de vleesverkopende supermarkten van het groot-

winkelbedrijf — zorgt er echter wel voor, dat de prijzen niet te hoog oplopen. De vorige voorzitter van het Produktschap voor Vee en Vlees placht de huisvrouw dan ook steeds voor te houden: „Loop eens een straat verder, dan komt ge zeker een slager met goedkopere prijzen tegen!”.

De ministeriële nota over de vleesprijzen.

Het zal na het voorafgaande nu ook duidelijk zijn dat de enige methode, om inzicht te krijgen in de vraag of de prijszetting in de slagerij al dan niet in strijd is met het door de overheid gevoerde prijsbeleid, is om over het gehele kalenderjaar na te gaan hoe het verloop van de bruto winst is geweest. Deze methode is evenwel in de hierboven bedoelde nota aan de Tweede Kamer niet gevolgd. Daar wringt nu de schoen.

Welke methode is dan wel gevolgd? De nota zegt allereerst, dat bij het onderzoek naar de verbruikersprijzen is uitgegaan van de groothandelsprijzen en vermeldt daarbij terloops, dat ook daar grote verschillen blijken voor te komen. Verderop in de nota blijkt evenwel, dat voor het onderzoek naar de winkelprijzen niet is uitgegaan van deze genoteerde groothandelsprijzen, doch van theoretisch vastgestelde, zgn. afgeleide inkooprijzen. Hieronder wordt daarop nog uitvoeriger teruggekomen. Wat deze groothandelsprijzen betreft, wordt gemeld dat de gemiddelde prijzen zijn genomen van eerste en tweede soort rundvlees en van varkensonderdelen op de abattoirs der drie grote steden, aangezien uit deze abattoirs een belangrijk deel van het hier te lande verbruikte vlees afkomstig is en de eerste en tweede soort ruim 70 pCt. van het totale rundvleesverbruik uitmaken. Wat de kleinhandelsprijzen aangaat zegt de nota, dat deze genoteerd zijn in een groot aantal regelmatig waargenomen bedrijven in 34 gemeenten.

Al dadelijk valt op, dat hier verschillende grootheden zijn gebruikt, die niet met elkaar vergelijkbaar zijn. De groothandelsprijzen immers hebben betrekking op slechts een deel van het land en van het verbruik, terwijl die voor de kleinhandel op het verbruik in het

gehele land betrekking hebben. Wellicht zal de samensteller van de nota zeggen: „Wie daarop let mag een kniesoor heten!”. Niettemin blijft het onmogelijk te vergelijken. Maar er is méér. Bewust is in de nota géén rekening gehouden met het afzonderlijke prijsverloop van bijv. runder voor- en achtervoeten of van hele en halve varkens, evenmin met de kwaliteitsverschillen en de zo gevarieerde uitsnijdingsmethoden. In de nota wordt wel toegegeven, dat hier belangrijke verschillen bestaan, doch er wordt geen rekening mee gehouden. Gezien de zo uiteenlopende inkoopmogelijkheden van de slager mag dit op zijn minst wonderlijk worden genoemd.

Maar goed, wie mocht menen dat de verzamelde — zij het gebrekkige — groothandelsprijzen nu ook zullen worden gebruikt bij het onderzoek naar de hoogte der verbruikersprijzen, gelijk de nota' bliken's het boven aangehaalde in uitzicht stelt, komt bedrogen uit. Deze groothandelsprijzen worden, tezamen met de waargenomen winkelprijzen, in de nota uitsluitend gebruikt voor het kiezen van een zgn. basisperiode, waaraan men de huidige verbruikersprijzen wil toetsen. Voor deze toetsing gebruikt de nota, hetgeen zo dadelijk zal blijken, de waargenomen inkooprijzen niet. Wel dus om te komen tot de basisperiode: voor het rundvlees het kalenderjaar 1963 en voor varkensvlees de periode september 1962 tot en met augustus 1963. Gezien de boven beschreven prijszettingmethode van vele slaggers wekt het bevreemding, dat de nota' voor de beide vleessoorten verschillende basisperioden heeft gekozen. Deze methode moet immers uit vroegere onderhandelingen ten departemente bekend zijn.

Hoe is de toetsing van de waargenomen winkelprijzen nu geschied? De nota zegt hierover letterlijk: „De waargenomen gemiddelde kleinhandelsprijzen voor enige der belangrijkste soorten rund- en varkensvlees kunnen nu worden herleid tot (afgeleide) inkooprijzen voor elke vleessoort door ze te verminderen met een percentage, gebaseerd op de gemiddelde bruto winstmarge van ca. 22 pCt. van de omzet”. Aangezien, zo gaat de nota verder, de winst op rundvlees als regel

(I. M.)

Met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U circa 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. Spreiding over circa 200 fondsen beperkt het risico. Bovendien bestaat goede kans, dat Uw bezit in waarde vermeerdert.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

hoger is dan die op varkensvlees, is bij deze berekening voor rundvlees 25 pCt. en voor varkensvlees 20 pCt. genomen.

Nu is voor diverse soorten rundvlees de waargenomen gemiddelde verbruiksprijs per kg in 1963 vermindert met 25 pCt. en zo is men gekomen tot, wat genoemd wordt, de afgeleide inkoopprijs per kg. Hetzelfde is gedaan voor enkele soorten varkensvlees, door de waargenomen gemiddelde verbruiksprijs van september 1962 tot en met augustus 1963 met 20 pCt. te verminderen. Uit de aldus verkregen cijfers zijn in de nota zgn. „aanvaardbare verkoopprijzen” voor het heden berekend door — wederom woordelijk geciteerd — „de som te nemen van:

a. de afgeleide inkooprijzen, herleid met een coëfficiënt op basis van de sinds 1963 gestegen groothandelsprijzen en

b. de bruto winstmarges, aangepast met een coëfficiënt voor sinds 1963 gestegen lonen en overige kosten”.

Men zou nu gaarne willen weten, welke groothandelsprijzen, lonen en kosten aan de berekening van deze coëfficiënten ten grondslag hebben gelegen en hoe men daarmee heeft gemanipuleerd; daarover zwijgt de nota echter in alle talen. Er volgen dan reeksen van waargenomen gemiddelde verbruiksprijzen voor diverse vleessoorten in enkele maanden van 1964/65, gesteld tegenover de aldus verkregen zgn. aanvaardbare gemiddelde verbruiksprijzen, waarbij de laatste dan nogal eens lager zijn dan de eerstgenoemde.

Het valt moeilijk om voor deze methode waardering op te brengen. Immers, de slager koopt geen biefstuk of lappen of karbonaden, hij koopt hele of halve runderen of varkens, of voor- en achtervoeten of onderdelen daarvan; doch daar is geen rekening mee gehouden. De zgn. herleide inkooprijzen zijn dus fictief en staan in geen relatie tot de veelvormige werkelijkheid van de inkooprijzen in de slagerij, die juist in het abnormale jaar 1963 zeker anders hebben gelegen dan nu. Waar de nota, zoals reeds vermeld, geen uitsluitel geeft over de gebruikte coëfficiënten en hun hantering, tast men in het duister aangaande de met behulp daarvan berekende zgn. aanvaardbare prijzen, die dan ook bewijskracht missen. Voorbijgegaan wordt aan het feit, dat de slager behalve detaillist ook ambachtsman is; hij koopt zijn grondstoffen in verschillende kwaliteit en soort en in steeds wisselende onderlinge verhoudingen. Hij verwerkt deze dan op individuele wijze tot tal van vleesartikelen en hij verkoopt deze, al naar gelang van klantenkring, jaargetijde en vraag van het publiek, tegen steeds wisselende prijzen.

In een zo gecompliceerde bedrijfstak als de slagerij nu eenmaal is, heeft het geen zin met theoretische simplificaties en gemiddelden te werken, omdat altijd, zoals de nota zelf toegeeft „afwijkingen zowel naar beneden als naar boven natuurlijk vrij veelvuldig in de verschillende categorieën vleesverkopende bedrijven voorkomen”. Men late dan ook de illusie varen, dat deze bedrijfstak doorzichtig zou kunnen worden gemaakt met behulp van gemiddelde prijzen. Een slager, die op een gegeven moment biefstuk verkoopt à f. 12 per kg, kan men wellicht duur noemen, doch het karakter van zijn zaak kan die prijs volkomen rechtvaardigen, omdat hij in die periode bijv. het rundvet en de reuzel praktisch alleen aan de opkoper kwijt kan voor enkele dub-

beltjes per kg, om van kwaliteitsverschillen dan nog maar te zwijgen.

Conclusie.

Aan het slot van dit betoog zij nogmaals met nadruk herhaald, dat een onderzoek of de ondernemers in een bepaalde branche zich al dan niet aan de spelregels van het door de overheid uitgestippelde prijsbeleid houden, volkomen gerechtvaardigd is; het is zelfs plicht. Maar dan mag de bedrijfstak waarop het onderzoek betrekking heeft, ook verlangen, dat het ten volle rekening houdt met de eigen aard van de branche, dat het zich niet verliest in theoretische bespiegelingen, doch zich aan de werkelijkheid houdt, dat een aanvaardbare onderzoeksmethode, die met alle factoren rekening houdt, wordt toegepast en dat de resultaten op zodanige wijze worden gepubliceerd, dat geen tendentieuze indruk wordt gewekt. Dit alles geldt zeker, waar het een zo gecompliceerde bedrijfstak betreft als de slagerij, die bovendien gewikkeld is in een felle concurrentiestrijd met andere distributievormen, met name de vleesverkopende supermarkten van het grootdistributiebedrijf.

Op al deze punten faalt de hier in het geding zijnde nota. De Minister, zelf economist, heeft kennelijk de ontoereikendheid van de bewijsvoering onderkend. Immers, hij zegt aan het slot van de nota: „dat de prijsvorming over het geheel van het jaar 1965, zulks in vergelijking met voorafgaande jaren, als redelijk kan worden beschouwd wanneer in de komende maanden de prijzen van de voornaamste soorten rundvlees bij gelijkblijvende inkooprijzen, aanmerkelijk zullen dalen in die bedrijven, waarin de daling van de inkooprijzen tot nu toe niet of niet volledig in de eindprijzen is doorgegeven”.

Dat is een heel wat rustiger conclusie dan die, waartoe na het verschijnen van de nota verschillende kranten zijn gekomen, die met vette koppen de slager in een kwaad daglicht stelden. Hier wreekt zich de tendentieuze berekening van de zgn. aanvaardbare verkoopprijzen in de nota en de geringe zorgvuldigheid, welke de samensteller aan de dag heeft gelegd. Er is dan ook een duidelijke discrepantie tussen dat deel van de nota en de conclusie aan het slot! Hoe dit ook zij, de vertegenwoordigers van het betrokken bedrijf hebben zich bereid verklaard een mededeling, zoals hierboven werd aangehaald, in de vakpers te doen opnemen. Waarom zij dit deden is niet duidelijk; er was weinig aanleiding toe¹⁾. Zo baarde de nota, na de uitvoerig geëtaleerde afwijkingen van de waargenomen consumentenprijzen met de berekende „aanvaardbare prijzen”, een belachelijk klein muisje.

¹⁾s-Gravenhage.

Dr. E. J. TOBI.

¹⁾ Het ging er in dit artikel alleen om, de in de nota gevolgde onderzoeksmethode kritisch te bezien i.v.m. de gecompliceerdheid van het slagersbedrijf, niet om uit te maken of de slager zich al dan niet aan de spelregels heeft gehouden. Maar er zijn wel aanwijzingen. De zojuist verschenen Statistiek voor het Slagersbedrijf over 1963 van het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf berekent voor 1961 een gemiddelde bruto winst van 21,9 pCt. en voor 1963 van 22,5 pCt.; latere cijfers zijn niet beschikbaar. Het Bedrijfseconomisch en Boekhoudbureau voor het Slagersbedrijf heeft deze wel: 21,6 pCt. voor 1964 en 22,1 pCt. voor de eerste drie kwartalen van 1965. Met het voorbehoud dat deze cijfers dus van twee instituten afkomstig zijn en dat de aantallen slagerijen, waarop zij betrekking hebben, gering zijn — resp. 126 en 100 — wil het ons voorkomen, dat de bedrijfstak zich weinig te verwijten heeft.

Uit een vergelijking van gegevens betreffende de schaarste aan woningen te Rotterdam, betrekking hebbend op resp. 1962 en 1964, blijkt dat de bereidheid van een deel van het Rotterdamse publiek om duurder dan f. 125 per maand te gaan wonen, de neiging van een ander deel van dat publiek om duurder dan f. 75 per maand te gaan wonen, meer dan neutraliseert. Dit betekent, dat bij toenemende koopkracht en bij constante minimum huren van nieuw opgeleverde woningen, een steeds groter deel van de schaarste in de huursector van f. 75 tot f. 125 per maand door nieuwbouw plus opschuiving gelineerd zal kunnen worden. Ten behoeve van die inkomenscategorieën, voor wie de woningnood op deze wijze slechts langzaam beëindigd zal worden, wordt als aanvulling op nieuwbouw en opschuiving, een rehabilitatie van oude woningen aanbevolen.

De behoefte aan opschuiving te Rotterdam gekwantificeerd

(II)

Planmatige rehabilitatie van oude woningen nodig als aanvulling op nieuwbouw en opschuiving

Aan het slot van een vorig artikel ¹⁾, handelend over de verhouding tussen de huurklassen van de Rotterdamse woningvoorraad waar schaarste heerst, en de minimum huur van nieuwe woningen, werd o.a. geconstateerd:

- dat de schaarste aan woningen zich geheel bevindt in de huurklassen van meer dan f. 75 per maand;
- dat 28 pCt. van die schaarste zich bevindt in de huurklassen van f. 125 of meer per maand en dus boven de minimum huur van een nieuwe woning;
- dat 72 pCt. van de totale schaarste ligt in de huursector van f. 75 tot f. 125 per maand en dus direct noch indirect door nieuwbouw gelineerd kan worden;
- dat dat deel van de schaarste, dat door nieuwbouw gelineerd kan worden, eveneens voor 72 pCt. voortkomt uit potentiële opschuiving en voor 28 pCt. uit de wensen van hen die nog geen eigen woning hebben.

Uit die laatste constatering valt het volgende af te leiden:

Als de nieuw opgeleverde woningen naar evenredigheid moeten dienen tot bevrediging van de twee componenten waaruit de aanwezige vraag naar nieuwe woningen per eind 1964 bleek te zijn samengesteld, dan moeten die woningen zodanig bezet worden, dat per 100 opgeleverde woningen er 72 bezet worden door lieden die een woning in de huurklasse van f. 75 tot f. 125 per maand vrij maken.

Dit betekent dat in Rotterdam met zijn record opschuivingspercentage van 65 (waarbij bovendien ook de beschikbaar gekomen woningen van minder dan f. 75 per maand zijn meegerekend) nog niet wordt voldaan aan deze minimale opschuivingseis; minimaal vooral in die zin, dat men er zich bij hantering van de genoemde norm van 72 pCt. toch bij neerlegt, dat de nieuwbouw geen enkele bijdrage levert, direct noch indirect, aan de bestrijding van het grootste deel van de totale schaarste, namelijk de schaarste in de huursector van f. 75 tot f. 125 per maand.

Zijn de gebruikte gegevens betrouwbaar?

Alvorens in te gaan op de wijze waarop de geconstateerde schaarste in de huursector van f. 75 tot f. 125 per maand bestreden zou kunnen worden, eerst nog

enkele opmerkingen over de betrouwbaarheid van de gegevens waar het hieraan voorafgaande betoog op is gebaseerd. Bij het groeperen van de gegadigden voor de verschillende huurklassen en dus bij het formuleren van de vraag naar woningen in die huurklassen, is uitgegaan o.a. van de verbale mededeling, gedaan door personen die in het kader van een enquête werden benaderd, dat zij een bepaalde huur voor een (andere) woning wilden betalen. Welke waarde mag men aan die mededeling toekennen? Betekent het dat allen die verklaard hebben meer huur te willen gaan betalen ook werkelijk zullen verhuizen, wanneer hun een woning in de nieuwe huurklasse wordt aangeboden? Dit is niet waarschijnlijk en wel omdat degenen die een huurprijs noemt die hij wel zou willen betalen, zich daarbij meestal ook een voorstelling maakt van de woning, die hij voor die prijs zou willen hebben. Zo is het niet uitgesloten, dat iemand die nu in een woning van f. 100 per maand woont en opgeeft wel f. 130 te willen betalen voor een andere woning, zich daarbij een andere woning voorstelt die in werkelijkheid f. 200 per maand kost. Wordt zo iemand een woning van f. 130 aangeboden dan is de kans groot dat hij dit aanbod van de hand zal wijzen en dus niet zal verhuizen.

Ook de verhuiswens van iemand die wel duurder wil gaan wonen maar dan alleen als hij een bepaald woningtype krijgt (een eengezinswoning bijv.) of een woning in een bepaald stadsdeel, mag men niet al te serieus nemen. Bij nadere analyse van de verzamelde gegevens zal ongetwijfeld blijken, dat een deel van hen die verklaarden wel te willen verhuizen, nog geen enkele poging had ondernomen om te verhuizen. De in het voorgaande geconstateerde, potentiële opschuivingen dienen dan ook waarschijnlijk beschouwd te worden als een maximum. Dit betekent dat de markt van potentiële opschuivers voor de nieuwbouw in feite kleiner zal zijn dan zoëven werd geconstateerd. Dit zou een vergroting van de niet te liquideren schaarste in de sector van f. 75 tot f. 125 per maand betekenen. Daar staat echter tegenover dat een deel van hen, die opgaven te willen verhuizen van minder dan f. 75 naar meer dan f. 75 per maand, ook niet geheel au sérieux te nemen is, wat een vermindering van de vraag in de sector tussen f. 75 en f. 125 zou betekenen. Het is mogelijk dat deze twee factoren elkaar neutraliseren.

Afgezien van deze beperking moeten de hier ge-

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 8 december jl., blz. 1146.

bruikte gegevens bepaald als betrouwbaar worden beschouwd, vooral omdat het beeld dat zij opleveren in grote lijnen bevestigt, hetgeen reeds gebleken was uit een in 1962 door de Dienst van Volkshuisvesting te Rotterdam gehouden enquête. Bovendien levert de praktijk van de woonruimteverdeling dagelijks op tal van punten bevestigingen van het geschetste beeld.

Uitdaging.

Een situatie waarin meer dan 70 pCt. van de geconstateerde schaarste niet geliquideerd kan worden door de aan de markt komende nieuwbouw, is een uitdaging aan het te voeren volkshuisvestingsbeleid. Een mogelijke reactie op deze uitdaging zou kunnen luiden: het woningbehoefteonderzoek 1964 geeft een momentopname van de mogelijkheden tot opschuiving die eind 1964 aanwezig waren. Op dat moment was er een schaarstesector, die niet door nieuwbouw tegen de geldende prijzen geliquideerd kon worden. Maar we leven in een land waar de welvaart regelmatig stijgt en naarmate de welvaart stijgt zullen meer mensen, die zich nu nog geen verhuizing naar een nieuwe woning kunnen veroorloven, daar wel toe in staat zijn.

Onmiddellijk kan tegenover deze optimistische veronderstelling het pessimistische standpunt worden geponeerd, dat diezelfde welvaart er ook voor zal zorgen, dat vele mensen die zich nu nog geen woning in de schaarstesector kunnen veroorloven, dit bij toenemende welvaart wel zullen kunnen, met als gevolg een toenemende vraag naar woningen duurder dan f. 75 per maand en goedkoper dan f. 125 per maand.

Standpunten getoetst.

De gelukkige omstandigheid doet zich voor, dat beide veronderstellingen cijfermatig kunnen worden getoetst en wel dankzij het feit, dat met behulp van de gegevens van het marktonderzoek dat de Dienst van Volkshuisvesting in 1962 in Rotterdam hield, een soortgelijke „lokalisering” van de schaarste, maar dan geldend voor ongeveer medio 1962, is uit te voeren als hierboven is gedaan voor eind 1964.

Vergelijking van de gegevens van 1964 met die van 1962 brengt aan het licht:

A. dat de huurgrens tussen schaarse en niet-schaarse woningen in 1962 (rekening houdend met de in dat jaar opgetreden huurverhoging) lag tussen f. 70 en f. 75 per maand, dus nauwelijks afwijkend van de grens van f. 75, die voor 1964 geconstateerd werd;

B. dat het aantal woningen dat er beneden deze grens „te veel” was, tussen 1962 en eind 1964 met ongeveer 4.000 is gestegen, indien men uitsluitend de gegevens van de reeds zelfstandig wonenden in de vergelijking betreft, en met ongeveer 9.000, indien men ook de gegevens van de nog niet zelfstandig wonenden opneemt. Dit betekent dat er in 1964 zowel minder zelfstandig wonenden als minder nog niet zelfstandig wonenden waren, die een woning beneden f. 75 per maand wilden accepteren, dan in 1962 het geval was (een versterking derhalve van het pessimistische standpunt);

C. dat het tekort tussen de schaarstegrens en f. 125 per maand, indien men alleen de gegevens van de zelfstandig wonenden in de vergelijking betreft, gedaald is met ongeveer 4.500 woningen. Een daling van het tekort in deze sector betekent, dat in de periode van 1962 tot eind 1964 de opschuivingsmogelijkheden naar de sector van meer dan f. 125 per maand sterker zijn gestegen dan de drang om uit de goedkoopste sector op te schuiven naar de schaarstesector beneden f. 125 per maand (een versterking van het optimistische standpunt). Indien men ook de nog niet zelfstandig wonenden in de vergelijking opneemt, dan is het tekort beneden f. 125 per maand zelfs met ruim 16.000 gedaald, maar door een waarschijnlijk niet geheel identieke definitie van het begrip „nog niet zelfstandig wonenden” (meestal „inwonend” betekend) mag aan dit laatste geen al te exacte waarde worden gehecht. In 1962 lag 88 pCt. van de totale schaarste beneden de grens van f. 125 per maand en in 1964 „slechts” 72 pCt.;

D. dat het tekort boven f. 125 per maand in de periode van 1962 tot eind 1964, indien men alleen de gegevens van de zelfstandig wonenden in de vergelijking opneemt, gestegen is met ruim 5.000 (ook dit betekent een versterking van het optimistische standpunt). Indien ook de gegevens van de nog niet zelfstandig wonenden opgenomen worden, bedraagt deze stijging ruim 6.000. In 1962 lag 12 pCt. van de totale schaarste boven de grens van f. 125 per maand en in 1964: 28 pCt.

Een belangrijke conclusie uit het voorgaande is, dat de welvaartsvermeerdering in de periode van 1962 tot eind 1964 tot gevolg heeft gehad, dat de bereidheid om op te schuiven uit de schaarstesector beneden f. 125 per maand groter is geweest dan de wens om uit de goedkoopste sector op te schuiven naar de schaarstesector beneden f. 125 per maand.

In ruim twee jaar is de onbevredigde vraag, naar woningen met een huur van f. 125 of meer, met 6.000 eenheden gestegen (ondanks de nieuwbouw, die in die periode in de genoemde huursector is gereed gekomen).

Gezien het bovenstaande is bij de planning een zekere mate van speculatie op toenemende bereidheid tot opschuiving verantwoord. Als de tussen 1962 en eind 1964 geconstateerde tendens zich voortzet en de minimum huur van een nieuwe woning op f. 125 per maand gestabiliseerd kan worden, dan zal het tekort aan woningen in de huursector, waar tekorten door nieuwbouw bestreden kunnen worden, jaarlijks met bijna 3.000 woningen stijgen. Dit impliceert dat achter de door middel van de momentopname van 1964 geconstateerde onbevredigde vraag naar woningen van f. 125 of meer per maand, een andere, nog niet effectief zijnde, vraag onderscheiden kan worden voor deze categorie woningen, die de effectieve vraag in een tempo van 3.000 woningen per jaar zal doen stijgen. Deze effectief wordende vraag komt voor 80 pCt. voort uit opschuiving van reeds zelfstandig wonenden.

Indien men bij de verhuur van nieuwbouw op ieder moment reeds met twee jaargangen te verwachten vraag

(I. M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

rekening zou willen houden, wat niet onredelijk lijkt, dan zou dit tot gevolg hebben, dat de te verwezenlijken mate van opschuiving naar nieuwbouw verhoogd moet worden tot 76 vrij komende woningen, in de huurklasse van f. 75 tot f. 125 per maand, per elke 100 opgeleverde nieuwe woningen.

Welke andere middelen dan nieuwbouw?

Het tot dusverre gehouden betoog laat de gevolgtrekking toe, dat het waarschijnlijk geacht mag worden, dat, gegeven een steeds groter wordende koopkracht van de bevolking en een constant blijvende minimum huurprijs van een nieuwe woning, ceteris paribus de niet door nieuwbouw te liquideren schaarste aan woningen steeds kleiner zal worden. De uitdaging aan het te voeren volkshuisvestingsbeleid is echter in zoverre gebleven, dat de schaarste aan woningen voor een groot deel van de bevolking slechts langzaam, en dan alleen indien de welvaartstoename blijft voortduren, geliquideerd zal worden. Moet men hierin berusten?

Volkshuisvesting: twee facetten.

Tot dusverre heeft elk volkshuisvestingsbeleid twee hoofdkenmerken vertoond, nl. een bemoeienis met het aanbod van woningen en, zolang dat aanbod nog niet in overeenstemming was met de vraag, een bemoeienis met de vraag en wel in hoofdzaak in negatieve zin: een administratieve afremming van de effectieve vraag. Volkshuisvestingsbeleid, voor zover dit zich manifesteert in distributiebeleid, is in eerste instantie negatief: een deel van de vraag wordt buiten spel gezet, omdat dit deel naar verhouding minder urgent wordt geacht. Urgentiebewijzen, huurmachtigingen, of hoe die documenten uit de distributiewereld ook mogen heten, hebben dan ook vooral de eigenschap, dat ze aan bepaalde categorieën vragers *niet* worden gegeven. Dit is veel essentiëler dan dat ze aan anderen wel worden gegeven. Op het moment, dat iedereen een urgentiebewijs of een huurmachtiging kan krijgen, is dan ook de tijd gekomen om de huurmachtiging of het urgentiebewijs af te schaffen.

Het is natuurlijk mogelijk om de voorlopig niet door nieuwbouw te liquideren schaarste in de huursector van f. 75 tot f. 125 per maand een voorwerp van distributieve bemoeienis te maken. In feite gebeurt dit ook al, nl. onder andere door opschuiving uit de goedkope oude woningen naar de middensector van de voorraad te bemoeilijken, waarmee in feite getracht wordt om één van de gevolgen van de welvaartstoename bij een deel van de bevolking tegen te houden. Maar deze maatregelen kunnen geen oplossing voor het eigenlijke probleem leveren.

Aanbod vergroten door „rehabilitatie”.

In dit verband rijst de vraag: is het mogelijk om het aantal woningen binnen de schaarstesector van f. 75 tot f. 125 per maand uit te breiden op andere manieren dan door nieuwbouw? (Als er nieuwbouw in deze sector zou kunnen plaatsvinden, bijv. door vergroting van de subsidies, zou dit de bestrijding van de schaarste uit de aard der zaak vereenvoudigen).

Het antwoord op deze vraag kan positief zijn. In principe moet het mogelijk zijn om grote aantallen woningen, die nu beneden de schaarstegrens zijn komen te liggen, zodanig te verbeteren, desnoods met opoffering van een deel ervan, dat zij hun positie van surrogaatwoning kwijt raken en door een deel van het welvarender geworden publiek weer als volwaardige woning worden geaccepteerd. Gedacht dient hier te worden aan een sanering van oude stadsdelen, waarbij met sanering in de echte zin van

het woord „gezondmaking” wordt bedoeld, wat niet hetzelfde behoeft te zijn als afbreken en nieuw bouwen. De grote betekenis van deze rehabiliterende activiteit is, dat er daardoor courante woningen op de markt komen die door nieuwbouw niet tot stand kunnen komen, nl. goede, goedkope woningen. Het lijkt aanbeveling te verdienen, dat sanering of rehabilitatie van oude wijken planmatig ter hand wordt genomen, ondanks alle financiële en organisatorische problemen — men denke aan het feit dat de meeste woningen die gerehabiliteerd moeten worden particulier eigendom zijn — die zich daarbij zullen voordoen.

Moet de opschuiving extra worden gestimuleerd?

Voor Rotterdam is gebleken, dat de in de praktijk behaalde en historisch gezien hoge opschuivingspercentages naar nieuwbouw eigenlijk te laag zijn. Er zijn nog middelen beschikbaar om deze percentages op te voeren, maar het staat te bezien of die middelen toereikend zijn. De mogelijkheid om „bijzondere middelen” toe te passen zou dan ook in de nabije toekomst van grote betekenis kunnen worden. Of dit in andere gemeenten ook zo is, kan moeilijk worden beoordeeld, omdat de marktproblemen die hier behandeld zijn, in elke gemeente weer enigszins anders liggen. Een grote mate van autonomie inzake de vraag, of van bijzondere middelen gebruik maakt zal worden, lijkt dan ook wenselijk.

Over enkele denkbare middelen om de opschuiving te bevorderen, kan in het licht van het voorgaande ten slotte het volgende worden opgemerkt.

- a. Het verlenen van een premie aan ieder die duurder wil gaan wonen is onpraktisch, omdat dan ieder die zonder premie ook duurder zou zijn gaan wonen, aanspraak op een uitkering kan maken. Toch kan een fonds waaruit premies toegekend *kunnen* worden van grote betekenis zijn. Het gebruik van dit fonds zou men echter moeten laten afhangen van de vraag, of er bij de bezetting van concrete complexen gereedkomende nieuwbouw een voldoende mate van opschuiving wordt bereikt. Zo dit niet het geval blijkt, dan zou men voor de bezetting van bepaalde complexen, waar meer opschuiving gewenst is, premies kunnen verlenen.
- b. Het invoeren van gedifferentieerde huurverhogingen kan stimulerend werken op die bewoners die in verhouding tot hun inkomen te goedkoop wonen, om te verhuizen naar een duurdere woning. Er moet hierbij echter aan één voorwaarde worden voldaan, nl. dat geen woningen die tot dusverre beneden de minimale huurgrens van een nieuwe woning lagen, als gevolg van de huurverhoging boven die grens komen te liggen. Wordt aan deze voorwaarde niet voldaan, dan heeft een huurverhoging op de totale marktsituatie een averechts effect.
- c. Het opvoeren van de kwaliteit van de nieuw te bouwen woningen kan de opschuiving eveneens stimuleren, maar het gevaar is niet denkbeeldig dat het voordeel van de betere kwaliteit geneutraliseerd zal worden door het nadeel van een hogere huur, tenminste, zolang een opvoering van de kwaliteit een verhoging van de huurprijs tot gevolg heeft.
- d. Actieve voorlichting of, zo men wil, reclame, afgestemd op wat er op elk moment op de markt komt en gericht op de potentiële „opschuivers”, zal in het volkshuisvestingsbeleid meer aandacht moeten krijgen dan ooit sinds het einde van de oorlog het geval is geweest.

Bij het gebruik van gerealiseerde groeipercentages voor de aantoning van een positief economisch resultaat, doet zich de moeilijkheid voor om tevens de causale samenhang tussen beide grootheden te bewijzen. Ook kan men niet zonder wetenschappelijke bezwaren verschillen in groeipercentages over voorgaande perioden verwaarlozen. Vergelijking van de E.E.G. als zodanig met andere landen of groepen van landen is bezwaarlijk omdat in feite de lid-staten een ongelijke ontwikkeling doormaken, evenals in de E.F.T.A.

Politieke presentatie van economische realiteiten

Na lezing van het betoog van Mr. P. A. Blaisse over „Politieke en economische aspecten van de crisis in de E.E.G.” in „E.-S.B.” van 10 november 1965 komt het mij voor dat hij voortzetting wenst van een E.E.G. in de oorspronkelijke stijl, zowel qua opzet als samenstelling. Dit impliceert het meedoen van Frankrijk op condities die of Frankrijk of de overige lid-staten (nog) niet wensen te aanvaarden en vervolgens het vooralsnog buitensluiten van nieuwe kandidaten.

Hierdoor ligt een probleem op tafel van de kat die om de hete brij draait, terwijl door het gekozen uitgangspunt van Blaisse de brij op het vuur blijft staan, waardoor de kans op aanbranding aanzienlijk is.

Ter staving van zijn visie voert Blaisse een aantal economische bewijzen ten tonde, die moeten aantonen hoe gunstig de E.E.G. voor de deelnemers is geweest en voorts enkele politiek-economische argumenten, waaruit dient te blijken hoe noodzakelijk de Franse participatie is.

Beginnend met de cijfermatige verantwoording over zeven jaar E.E.G. (1958 t/m 1964) kan het volgende worden opgemerkt:

1. De stelling, dat door het afschaffen van invoerrechten en het wegvallen van contingenten de groei in de E.E.G.-landen die van de andere westelijke industriële landen heeft overtroffen, is qua inhoud niet verantwoord. Vóór het aangaan en de inwerkingtreding van

het E.E.G.-verdrag was nagenoeg de gehele handel in industriële produkten geliberaliseerd in het kader van de O.E.E.C. Frankrijk vormde daarop een uitzondering, ook al door de volledige deliberalisatie in 1958. De definitieve afschaffing van de laatste procenten der dollarcontingenten leidde dan ook in 1959 en 1960 tot een importstijging van dollar-artikelen, die de inter-Europese importstijging aanmerkelijk overtrof.

2. Het groeibewijs is slechts ten dele gegeven (zie ad 3) en daardoor tendentius. Door uit te gaan van 1958 (het recessiejaar) worden de groeipercentages over de periode nadien geflatteerd. Vervolgens kunnen de uitkomsten voor de E.E.G. als geheel niet met die van de Verenigde Staten en van het Verenigd Koninkrijk worden vergeleken, omdat de spreiding der groeipercentages binnen de E.E.G. groot is. Ten slotte mogen bestaande verschillen in economische groei, ook al vallen zij éézijdig ten gunste van de E.E.G. uit, niet zonder meer aan de E.E.G. als zodanig worden toegerekend. Althans niet, indien men niet de moeite neemt om te bewijzen dat er in de lid-staten bepaalde non-E.E.G.-factoren hebben kunnen werken, die in de vergelijkingslanden niet aanwezig waren of onder de aldaar bestaande omstandigheden werden geneutraliseerd. Een voorbeeld zou kunnen zijn het naoorlogse inhaalproces in de Europese continentale landen.

3. Veel belangrijker is dat in de periode vóór 1958

TABEL 1.

Totale procentuele toeneming

	Volume-indices van het bruto nationaal produkt tegen marktprijzen			Volume-indices van het bruto nationaal produkt per hoofd tegen marktprijzen		Produktie-indices van de industriële voortbrenging			Produktie-indices van de metaalindustrie			Produktie-indices van de chemische industrie		
	1955/59	1959/63	1963/64	1955/59	1959/63	1955/59	1959/63	1963/64	1955/59	1959/63	1963/64	1955/59	1959/63	1963/64
E.E.G.	19	25	5,6	15	19	27	33	6	31	36	4	49	58	
België/Luxemburg	7	17	5,5	4	16	9	28	6	6	33	3	29	32	
Frankrijk	17	25	5,4	13	19	34	31	7,5	42	33	7	47	48	11
Duitsland	26	31	6,5	19	24	28	28	9	32	30	8	52	56	12,5
Italië	23	29	2,7	22	25	34	55	1	34	71	-11	55	78	9
Nederland	12	20	7,5	6	13	16	28	10	16	31	8	46	45	
E.F.T.A.			5,8			10	15		8	15		17	29	
Oostenrijk	18	20	6	17	19	19	25		16	15		18	44	
Denemarken	18	23	7,1	15	20	25			44			23		
Noorwegen	12	21	6,2	7	18	20	25		10	32		20	40	
Zweden		18	6,5		14	15	21		0	4,5		19		
Zwitserland	12	25	4,7	5	13									
Portugal	15	22 a)	3,5	13	20 a)	29	20		62	60		29	47	
Ver. Koninkrijk	9	13,5	5,7	8	9	6	13	7	7	14	7	17	26	9
Ver. Staten	9	15	4,8	2	8	8	18	6	7	22	7	26	30	7
Japan	38	53		33	48									

a) 1959/62.
Bron: O.E.C.D.

het verschil in ontwikkeling van het bruto nationaal produkt en van de industriële produktie tussen de lidstaten van de E.E.G. en de overige industriële landen (met uitzondering van Japan) een groter écart ten gunste van de E.E.G. vertoonde dan na 1958.

Voor beide perioden (vóór en na 1958) is de spreiding van de groeipercentages binnen de E.E.G. groter dan bijv. binnen de E.F.T.A., hetgeen de aantoonbaarheid van een algemeen integratie-effect binnen de E.E.G. bepaald niet ten goede komt.

Ter uitschakeling van prijseffecten bij de bepaling van de ontwikkeling van het bruto nationaal produkt is uitgegaan van volume-indices. In het algemeen liggen de uitkomsten van de groei van het volume van het nationaal produkt voor de E.F.G.-partners op een hoger niveau dan voor de E.F.T.A.-partners. Dit geldt zowel vóór als na 1958.

Bezien we de groeicijfers per hoofd van het volume van het nationaal produkt, dan blijken die voor de E.F.T.A.-landen na 1958 aanmerkelijk meer te stijgen dan in de E.E.G., waar de E.E.G. vooral vóór 1958 een hoger gemiddelde heeft. Dit hogere gemiddelde kan een normaal verschijnsel zijn, doordat het uitgangsniveau in de E.E.G. lager lag dan in de E.F.T.A. Dit kan ook zeer goed de reden zijn waarom Japan met zulke extreme cijfers voor de dag komt.

Bij de toeneming van de industriële produktie doen zich soortgelijke verschijnselen voor. De voorlopige conclusie is derhalve dat op een wetenschappelijk niet verantwoord¹⁾ wijze één enkele periode uit het naorlogse groeiproces naar voren is gebracht en dat verschillen in groeipercentages tussen de landen onderling zijn toegerekend aan de mate van integratie waaraan de desbetreffende landen zich hebben onderworpen²⁾. Japan is geheel buiten beschouwing gelaten.

Voortgaand met de waardering van de gebezigde economische bewijzen, kunnen wij de feitelijkheden vermeld onder het hoofd „Sociale vooruitgang” niet anders zien dan als een geherformuleerde herhaling van het voorgaande, terwijl de presentatie onder het motto „Ontwikkeling van de handel” precies uit het denkpatroon van de voorlichtingsdienst van de E.E.G. is overgenomen. Ook de conclusies daaruit zijn ronduit tendentius, ten eerste door het weglaten van de ontwikkeling in de periode vóór 1958, waaruit een soortgelijk beeld naar voren komt als daarna, en ten tweede door het gebruiken van gegevens over het totale handelspakket. Uit voorlopige berekeningen over de ontwikkeling van de handel in industriële produkten — die nog niet in een stadium van publikatie verkeren — is mij gebleken dat de intra-handel, uitgedrukt als percentage van het bruto nationaal produkt, is toegenomen ten koste van de geëxtrapoleerde extra handel. Er zijn inderdaad economen, die een dergelijke ontwikkeling niet als een handelsverlegging wensen te beschouwen, omdat de extra import in absolute zin niet is gedaald.

Na de rechtzetting van voorgaande economische argumenten, lijkt ook de positiebepaling van de E.E.G.

als economische wereldmacht wel voor enige amendering vatbaar.

Ten eerste is een vergelijking van het economisch potentieel via de nominale omvang van het bruto nationaal produkt — tegen marktprijzen zonder meer — een zinloze bezigheid, indien geen rekening wordt gehouden met verschillen in koopkracht der nationale valuta. Rekening houdend met dit laatste komt men tot de volgende gewijzigde opstelling:

TABEL 2.

Bruto nationaal produkt in 1963, gecorrigeerd voor koopkrachtverschillen

	Bruto nat. produkt (in mrd. \$)	Correctiefactor voor koopkrachtverschillen herleid voor Nederland a)	Gecorrigeerd bruto nationaal produkt (in mrd. \$)	In pCt. van totaal E.E.G.	Zonder Frankrijk
Duitsland ..	94	0,94	89	39	54
Frankrijk ...	76	0,85	64	28	—
Italië	45	1,12	50	22	30
België/Lux. .	15	0,85	12	5	7
Nederland ..	15	1,—	15	6	9
Totaal E.E.G. ...	245	0,94	230	100	100
Ver. Koninkrijk	82	0,78	64	28	39
Ver. Staten ..	585	0,65	380	165	230

a) Bron: E.E.G.-Vademecum, Ministerie van Landbouw 1965.

Vervolgens lijkt mij het gebruik van het economisch potentieel als graadmeter voor politieke wereldmacht nogal arbitrair, aangezien toch ook andere elementen dan economische capaciteit van invloed zullen zijn. Zelfs binnen het economisch potentieel is dit reeds het geval. Een land bijv. waarvan het bruto nationaal produkt voornamelijk wordt gevormd door agrarische produktie, staat er bepaald zwakker voor dan een land waarin in hoofdzaak ruimtevaart en produktie van kernenergie wordt bedreven.

In verband met het voorgaande kan nu de positie van Frankrijk ter sprake komen. In de wedstrijdterminologie van Blaisse zou het zich buiten de E.E.G. plaatsen van Frankrijk de door tabel 2 gereduceerde achterstand van de E.E.G. op de Verenigde Staten weer vergroten. Afgezien van de reeds in het voorgaande besproken merites van vergelijkingen van het bruto nationaal produkt, heeft zulk een maatstaf ultima ratio slechts zin als binnen het integrerende gebied overeenstemming bestaat over het te voeren beleid. De feitelijke afwezigheid van zulk een overeenstemming — in ieder geval op politiek gebied en daardoor ook op economisch terrein — veroorzaakt de hete brij waarover aan het begin van dit artikel is gesproken. Immers, door als uitgangspunt aan te nemen dat de E.E.G. in haar oorspronkelijke opzet en samenstelling dient te worden voortgezet, plaatst Blaisse een aantal vooralsnog onverenigbare doeleinden binnen één kader. Vandaar ook zijn stelling dat een gemeenschap van de Vijf op den duur niet kan werken doordat zulk een gemeenschap op een economisch en politiek onevenwichtige structuur zou stoen. Deze uitspraak wordt gebaseerd op de enkele overweging van de dominerende plaats die Duitsland dan zou innemen en op grond van de verslechtering van de Franse economie als gevolg van een eventuele uittreding. Het komt mij voor dat de verant-

¹⁾ Op de onjuistheid daarvan is reeds eerder in dit tijdschrift gewezen.

²⁾ De tegenwerping dat zonder de E.E.G. de groei van vóór 1958 zich na 1958 niet zou hebben voortgezet, kunnen wij gezien de ontwikkeling in andere industriële landen wel naar het rijk der fabelen verwijzen.

Prof. Ir. J. Sandee heeft in zijn preadvies voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde een nutsfunctie voor de doorstroming van huurders gehanteerd, die hem tot de conclusie bracht dat varianties van het huurpeil de doorstroming niet of nauwelijks zal bevorderen. Deze duidelijke en belangrijke conclusie is volgens schrijver van onderstaand artikel echter ongegrond. Zijn bezwaren gelden niet de conclusie op zichzelf (die kan toevallig nog wel juist zijn), maar de bewijsvoering. Schrijver geeft aan dat de conclusie van Prof. Sandee noodzakelijk volgt uit de door hem voor de nutsfunctie gekozen vorm, geheel afgezien van de empirisch bepaalde coëfficiënten die daarin worden ingevuld. Voorts geeft hij aan dat deze nutsfunctie eigenschappen heeft die te denken geven.

In zijn alleraardigste preadvies voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde ¹⁾ komt Prof. Sandee tot de conclusie dat varianties van het huurpeil de „doorstroming” van huurders niet of nauwelijks zal bevorderen. Dit is een belangrijke conclusie; de stelligheid waarmee zij wordt voorgedragen laat bovendien aan duidelijkheid niets te wensen over.

Prof. Sandee heeft een originele en intelligente methode bedacht om de mogelijkheden van doorstroming te onderzoeken. Hij introduceert een nutsfunctie en gaat na hoe gevoelig deze is voor de afwijkingen van de optimale aan-

¹⁾ Vereniging voor de Staathuishoudkunde: Het huurvraagstuk. Preadviezen van Mr. F. H. J. J. Andriessen, Prof. Dr. J. Hartog, Prof. Ir. J. Sandee. Den Haag, Martinus Nijhoff, 1965.

(vervolg van blz. 1175)

woordelijkheid voor zulk een stap primair bij de Franse regering ligt, als haar autonome beslissing. Het doet dan ook vreemd aan dat het eventuele Franse verlies van behaalde voordelen binnen de E.E.G. slechts gebruikt wordt om aan te tonen dat de E.E.G. in een dergelijke situatie een onevenwichtige structuur zou krijgen.

De categorische afwijzing van een vervanging van Frankrijk door andere partners op grond van supra-nationale motieven doet vreemd aan, indien wel voor aanblijven van Frankrijk wordt gepleit dat juist de supra-nationale elementen niet wil erkennen. Bovendien was Engeland eind 1962 redelijk ver in zijn bereidheid supra-nationale regelingen te aanvaarden. In dat verband is de uitspraak over uitlevering aan Engeland wellicht gechargeerd ³⁾. Of liggen de consequenties van de uitlevering aan Frankrijk toch te zwaar? Daarom kan men bij gebleken onwil om te komen tot een vorm van politieke integratie juist wel genoeg nemen met een voorlopig minder ver gaande vorm van economische samenwerking. Te meer daar in E.F.T.A.-kringen wél de noodzaak wordt ingezien om een uitbreiding te geven aan de samenwerkingsbepalingen.

Amstelveen.

Drs. H. KRAAIJEVELD.

³⁾ Gezien ook de dagbladberichten omtrent de uitlatingen van Blaisse te Cambridge.

De heer Blaisse stelt zich voor in een der komende nummers van „E.-S.B.” op bovenstaand artikel te reageren. Red.

Een nutsfunctie voor de doorstroming?

passing van de bewoning aan de prijsverhoudingen. Deze gevoeligheid is gering. Er is dus een krasse huurdifferentiatie nodig vóór de huurder zuchtend besluit toch maar te verhuizen naar een woning die hem beter past; meestal is het nutsvoordeel dat hij door verhuizing zou behalen zo gering dat hij de uitnodiging die in de vorm van een huurverhoging tot hem wordt gericht onbeantwoord zal laten.

Zeer tot mijn spijt moet ik zeggen dat de conclusie van Sandee naar mijn mening ongegrond is. Of een huurverhoging al dan niet de doorstroming bevordert wil ik in het midden laten: mijn bezwaren gelden niet de conclusie maar de bewijsvoering. Ten eerste zal ik aangeven dat Sandee's conclusie noodzakelijk volgt uit de door hem voor de nutsfunctie gekozen vorm, geheel afgezien van de empirisch bepaalde coëfficiënten die daarin worden ingevuld. Alles hangt dus af van de plausibiliteit of aanvaardbaarheid van deze functie. Ten tweede zal ik aangeven dat deze nutsfunctie eigenschappen heeft die te denken geven.

Op blz. 87 en 88 van het preadvies introduceert Sandee een nutsfunctie die in algemene termen kan worden geschreven als

$$g = \beta + \alpha \ln w + (y - p_h w) \quad (1)$$

Hierin is g het totale genot, dat ontstaat door optelling van het woongenot, ontleend aan de consumptie van w eenheden woning,

$$\beta + \alpha \ln w,$$

en het genot getrokken van de overige bestedingen, die bij een inkomen y en een huurprijs per eenheid woning p_h gelijk zijn aan

$$y - p_h w$$

Bij maximering van de nutsfunctie (1) is voldaan aan de maximum voorwaarde

$$\frac{\delta g}{\delta w} = 0, \text{ dat wil zeggen: } \frac{\alpha}{w} - p_h = 0$$

hetgeen ook kan worden geschreven als

$$w p_h = \alpha \quad (2)$$

Nu beschouwen wij achtereenvolgens drie situaties. De eerste is de uitgangssituatie, die bij Sandee overeenkomt met het jaar 1935. De eenheden waarin w wordt gemeten zijn zo gekozen dat de huurprijs in deze situatie 1 is; bovendien is er evenwicht, dat wil zeggen dat de consument

de woning heeft betrokken die zijn nut maximeert. Aan vergelijking (2) is dus voldaan, en er geldt:

$$\text{uitgangssituatie: } p_h = 1, w = \alpha \quad (3)$$

Vervolgens verandert de huur tot p_h is ongelijk aan 1; laat ons echter veronderstellen dat de consument niet verhuist maar in de woning die hij in de uitgangssituatie had betrokken blijft wonen. Dan geldt dus:

$$\text{huur veranderd, geen verhuizing: } p_h \text{ is ongelijk aan } 1, w = \alpha \quad (4)$$

Substitutie van deze waarden in (1) geeft de volgende uitdrukking voor het nut in deze sub-optimale situatie:

$$g_1 = \beta + \alpha \ln \alpha + y - \alpha p_h \quad (5)$$

Ten slotte bekijken wij de situatie die ontstaat als de consument door verhuizing zijn nutsfunctie bij de gewijzigde huur opnieuw maximeert. Dan is opnieuw voldaan aan (2), zodat er komt:

$$\text{huur veranderd, wel verhuizing: } p_h \text{ is ongelijk aan } 1, w = \alpha/p_h \quad (6)$$

Het nut is thans weer maximaal en gelijk aan

$$g_2 = \beta + \alpha \ln(\alpha/p_h) + y - \alpha \quad (7)$$

Het verschil tussen (7) en (5) geeft aan, welk nutsvoordeel gemoeid is met aanpassing aan de nieuwe huur p_h ten opzichte van de uitgangssituatie $p_h = 1$. Wij vinden hiervoor

$$g_2 - g_1 = \alpha \{ (p_h - 1) - \ln p_h \} \quad (8)$$

Drukken wij deze winst in navolging van Sandee uit als een fractie van het inkomen dan komt er voor het relatieve voordeel V dat een aanpassing aan de gewijzigde huur oplevert

$$V = \frac{\alpha}{y} \{ (p_h - 1) - \ln p_h \} \quad (9)$$

Deze uitdrukking is altijd positief maar zelden groter dan een paar procenten. De eerste term, α/y , is de huurquote in de uitgangssituatie; de huur bedraagt dan immers op grond van (3) juist α . Bij Sandee is de huurquote uit 1935 gebruikt, 0,15 à 0,20; voor mijn part beschouwt men heel hoge waarden, zeg tot een kwart. De tweede term, ook altijd positief, is namelijk voor alle waarden van p_h die men au sérieux kan nemen zeer klein. Dit blijkt direct uit de reeksontwikkeling

$$-\ln p_h = (1 - p_h) + \frac{1}{2}(1 - p_h)^2 + \frac{1}{3}(1 - p_h)^3 + \dots$$

Een tabelletje moge dit verduidelijken:

p_h	$(p_h - 1) - \ln p_h$
0,5	0,193
0,8	0,023
1	0
1,2	0,018
1,5	0,095
2,0	0,307

Het produkt van de twee termen in (9) belooft dus zelfs in extreme situaties — bijv. een huurquote van 0,25 en een huurverhoging van 50 pCt. — niet meer dan ruim 2,5 pCt.

Hieruit moge blijken dat Sandee's conclusie dat de maximale winst van verhuizing slechts enkele procenten bedraagt (en „geen zinnig mens gaat om 1½ procent van zijn jaarinkomen verhuizen”, blz. 91) geheel en al berust op de gekozen nutsfunctie (1), ongeacht de waarden die men voor de coëfficiënten α en β invult. Men kan het gebruik van de functie voor deze conclusie dus niet rechtvaardigen als een empirische benadering van de nuts-

PRAATSTOELEN (spéc. aanb.)

Hoeveel tijd van uw leven brengt u door, gezeten rond een tafel met andere heren, de uit attaché-cases getoverde papieren voor ieder uitgespreid, en met een juffrouw die het gesprokene op min of meer verrassende wijze in haar notulen interpreteert. Een extra praatstoel-toeslag van een tientje per uur zou ook voor u waarschijnlijk een aardig tantième betekenen.

Zo'n toeslag zou vaak niet eens onverdiend zijn. Kent u niet uit bittere ervaring de 70-minute itch — dat gevoel dat de stoel te hoog is, de tafel te laag, de atmosfeer te rokerig, uw pantalon gekreukeld en het onderwerp eigenlijk helemaal niet zo vreselijk belangrijk is? Zelfs de derde koffie of het koude flesje brengen dan geen redding meer.

Laat ik nu niet beweren dat ik stoelen heb die zulke conferenties uur na uur tot een genot maken. Dan zou u zich bijvoorbeeld op het warme zand van Las Palmas moeten uitstrekken. Maar zelfs het gewone rond-de-tafel werk wordt al een stuk aangener in de voortreffelijk gevormde polyester stoel die Charles Eames voor de collectie Herman Miller ontwierp.

Qua vorm zijn deze praatstoelen goed genoeg voor elke moderne directiekamer. Qua prijs redelijk genoeg om er ook uw jongere staffunctionarissen gelukkig mee te maken. Want door een speciale import kan ik een aantal van deze stoelen, die normaal f 194,— kosten, aanbieden voor f 118,—. Als u even belt wil ik ze graag reserveren.

Han Gventer

Bureau voor binnenhuisarchitectuur
Herenstraat 11-13, Voorburg, Tel. (070) 86 35 24
Willemstraat 23, Rijswijk, Tel. (070) 90 33 54

functie waarbij wij het met zijn wiskundige eigenschappen niet zo nauw behoeven te nemen.

De tweede vraag is nu of de nutsfunctie aanvaardbaar is. Dit kan alleen worden beoordeeld aan de hand van haar eigenschappen. Sandee noemt er vier: (i) het nut van een dakloze is $-\infty$, (ii) het nut neemt monotoon toe met de hoeveelheid woning, (iii) de tweede afgeleide naar w is negatief (dit alles op blz. 87) en (iv) de prijselasticiteit van de woonvraag is -1 (blz. 88). De eerste drie eigenschappen vindt men door inspectie van (1), de laatste volgt direct uit de hierboven in (2) vermelde maximumvoorwaarde.

Van deze eigenschappen doet (iv) ook Sandee wel even aarzelen. Die aarzeling wordt versterkt door een voorbeeld dat ik aan Sandee's berekeningen op blz. 89 en 91 van het

preadvies wil toevoegen. De dakloze miljonair, die alles heeft behalve een huis, heeft een genot van min oneindig; zie (i) hierboven. Zijn tegenvoeter is een arme drommel met een inkomen van f. 2.283 in guldens van 1935 die wij dwingen om zijn gehele inkomen aan huur uit te geven. Deze is er veel beter aan toe; ongekled en hongerend in zijn riant woning heeft hij een genot van f. 873 in 1935, thans zeg f. 3.600; niet veel, maar toch, nog juist equivalent met bijv. een studiebeurs.

Dit resultaat komt natuurlijk evenals Sandee's conclusies voort uit de merkwaardige constructie dat in de nutsfunctie de woonconsumptie w wél logaritmisch wordt getransformeerd, maar de „andere goederen” ($y - p_h w$) niet. Het eerste wordt gemotiveerd, het tweede echter niet; de reden van deze asymmetrische behandeling van wonen en de rest is onduidelijk.

Zoals ik de nutsfunctie hierboven heb opgeschreven, kan men er ook nog rare inkomenselasticiteiten aan ontleenen. Aanvankelijk heb ik dat ook gedaan, maar gelukkig heeft men er mij nog net op tijd op gewezen dat het onjuist was. De in (1) gegeven vorm van de nutsfunctie hanteert Sandee alleen bij een gegeven inkomen; zodra het inkomen varieert houdt hij hiermee rekening door de coëfficiënt α overeenkomstig een heel nette Engelcurve aan te passen.

De keuze van een nutsfunctie is in meer dan een opzicht een kwestie van smaak. Sandee nodigt zijn lezers uit het eens met een andere functie te proberen. Het is misschien flauw van me dat ik die uitdaging niet aanvaard; maar ik zou aan de conclusies over de vraag of huurverhoging de doorstroming al dan niet bevordert geen betekenis toekennen. Mutatis mutandis zou van toepassing zijn wat voor Sandee's uitkomsten geldt: misschien zijn ze toevallig nog wel juist, maar een redelijke grondslag hebben ze niet.

Amsterdam.

J. S. CRAMER.

NASCHRIFT

Prof. Cramer roept een miljonair op die met zijn effectentrommel in de hand dakloos rondzwerft en vindt dan dat ik die man oneindig ongelukkig moet vinden! Ik heb me er nooit in verdiept, maar misschien zijn zulke mensen wel diep ongelukkig. Vervolgens laat hij een naakte, hongerige schim door een groot, hol kasteel waren en deze zou ik dan even gelukkig achten als een beursstudent. Dat is een misverstand: bij een inkomen

dat geheel aan huur wordt besteed zou de in 1935 gewenste huur nul zijn en het woongenot daardoor ook. Deze figuur heeft dus helemaal geen plezier.

Ik heb mij enige moeite gegeven, een nutsfunctie te bedenken die zich ook bij extrapolatie tot extreme gevallen behoorlijk gedroeg. Cramer verwijt me nu dat mijn functie in nog gekker gevallen een beetje vreemd begint te doen. Zelfs als het waar was zou ik me daar geen zorgen over maken.

Wel heb ik mij zorgen gemaakt over de prijselasticiteit van de vraag naar woonruimte die bij een logaritmische nutsfunctie -1 is. Daarom heb ik mijn doorstromingsvoorbeeld nog eens overgerekend met parabolische nutsfuncties die prijselasticiteiten -1 en $-\frac{1}{2}$ impliceerden. De eerste gaf zowat hetzelfde resultaat als de logaritme, terwijl de tweede een ongeveer tweemaal zo grote mogelijkheid tot doorstroming opende. Het is echt niet de logaritme die de schuld heeft, maar de prijselasticiteit. Zouden we die durven drukken tot bijv. $-\frac{1}{5}$ dan kon er best eens wat méér doorgestroomd worden dan 5.000 gevallen. Durft Cramer $-\frac{1}{5}$ aan? Zal Prof. Hartog hem dan niet tot de „elasticiteitspessimisten” rekenen?

Als ik aarzel dan is dat op grond van het korps van bijna-doorstromers dat ik vergeten heb. Hartog wees erop dat er in feite doorgestroomd wordt; dus moeten er een aantal marginale figuren zijn die met een klein huurzetje óók nog in beweging te krijgen zijn. Hun tegenspelers — degenen die, hoewel in mooie, dure huizen wonend, toch in vrijkomende oude, goedkope huizen willen overstappen — laten zich door zo'n kleine huurverhoging misschien in mindere mate weerhouden: er wordt door huurverhoging dan meer doorgestroomd.

Indien we inzicht konden krijgen in het effect van de factoren die de thans gerealiseerde doorstromingen waarschijnlijk verklaren (huur en woonkwaliteit der twee betrokken woningen en het inkomen van de doorstromers) dan zouden we wel kunnen ramen hoeveel extra doorstromers een huurronde zou opleveren. Ik meen echter dat we ook met de nieuwe woningbehoeftegegevens van het C.B.S. op dit punt weinig verder komen.

En dus, als men mij vraagt het effect van huurverhoging op doorstroming te schatten, dan zeg ik: waarschijnlijk gering. Weet iemand anders beter?

Wassenaar.

J. SANDEE.

Europa-bladwijzer

No. 35

Gemeenschap.

Hoewel de crisis in de E.E.G. onverminderd voortduurt, zijn er toch schrijvers die een gunstiger toekomstbeeld voor ogen hebben. Zo voert R. Mayne een vurig pleidooi voor toetreding door Engeland tot de Europese Gemeenschappen: „Why bother with Europe?” (*Journal of Common Market*, no. 3, 1965, blz. 219-232). Een plan van Jean Monnet volgend, stelt hij voor te beginnen met het benoemen van een kleine studiegroep, bestaande uit vertegenwoordigers van Engeland en

de Zes, die een aantal zeer essentiële kwesties moet oplossen. Vervolgens zou Engeland het Verdrag van Rome moeten ondertekenen en op basis van protocollen moeten deelnemen aan het werk van de instellingen om de overgangsvraagstukken op te lossen. Pas hierna zouden de noodzakelijke ratificaties Engeland tot een volwaardig lid kunnen maken.

J. R. Lambert schrijft over „Prospects for the Community” (blz. 233-245). Hij legt er de nadruk op dat de verwezenlijking van de vele doelstellingen van de Ge-

meenschap afhankelijk is van de politieke ontwikkeling. Wel zal, als De Gaulle aan de macht blijft, de douane-unie kunnen worden voltooid en zal een uniforme landbouwpolitiek, het begin van een monetaire unie, en nauwe coördinatie van economische politiek kunnen worden bereikt. Daartegenover zal wat de externe betrekkingen aangaat, weinig tot stand kunnen worden gebracht; de Gemeenschap zal geen positieve en actieve politiek kunnen voeren.

Ook *J. Pinder* pleit voor toetreding van Engeland in „The case for economic integration” (blz. 246-259). Hij voert in dit verband drie argumenten aan, die resp. betrekking hebben op de efficiency, waarmede de ondernemingen op een grotere markt kunnen werken, de gelijkwaardigheid tussen Europese en Amerikaanse ondernemingen en de rechtvaardigheid, die bereikt wordt door de (onrechtvaardige) nationale economische barrières weg te nemen.

C. Layton benadrukt in „Road to co-existence” (blz. 274-283) het grote politieke belang dat Englands toetreding zou hebben, met name wat de verhouding tussen West- en Oost-Europa aangaat.

Volgens *D. Howell* („New paths for world trade”, blz. 294-301) vallen de krachten en invloeden, die de gevestigde commerciële orde van de naoorlogse wereld zo ingrijpend hebben gewijzigd, in drie groepen uiteen. Ten eerste is er het streven in de Westelijke landen naar vrijere handel in gefabriceerde goederen. Verder dringen de minder ontwikkelde landen steeds meer aan, hun streven naar ontwikkeling te bevorderen. Ten slotte wordt de plaats van centraal geplande economieën veel sterker benadrukt. Hij wijst op de grote betekenis van de United Nations Conference on Trade and Development in Genève, 1964, waar een permanent orgaan, de Trade and Development Board is ingesteld, om de door de Conferentie aangenomen aanbevelingen door de landen te doen navolgen.

Een aparte plaats in deze serie van artikelen van overwegend economische en politieke aard kan worden toegeschreven aan het artikel van *D. Thompson*: „Harmonization of Laws” (blz. 302-314). Juist op dit terrein wordt het gevaar steeds groter, dat Engeland en de Gemeenschap uit elkaar groeien. Niet alleen is in het Verdrag op verschillende plaatsen voorzien, dat de nationale wetgevingen aan elkaar aangepast moeten worden, maar ook daarbuiten zijn pogingen gedaan om tot uniforme wetgeving te komen. Hij noemt de Conventie betreffende een uniforme wet voor de internationale verkoop van goederen van 1964 (nog niet van kracht), het streven naar een Europese vennootschap en de Conventie over octrooirechten.

Van de in het Verdrag bepaalde aanpassingsprocedures zijn al verschillende toegepast. De belangrijkste voorgestelde maatregel tot dusverre is volgens de schrijver die, welke harmonisering van de omzetbelasting, de accijnzen en de andere indirecte belastingen nastreeft. Op het terrein van de aanpassing der wetgevingen zou samenwerking tussen de Gemeenschap en Engeland bijzonder waardevol zijn.

Verrassend is dat het Verdrag van Rome vrijwel volledig het belang heeft miskend van de coördinatie van de externe monetaire politiek, aldus een anonus in „Pour une politique monétaire extérieure de la Communauté” (*Revue du Marché Commun*, no. 80, mei 1965, blz. 213-215). De ontwikkeling van het internationale betalingsverkeer is de laatste jaren zo enorm ge-

VERGADEREN - CONFEREREN STAFBESPREKINGEN

- IN HET CENTRUM VAN HET LAND
- IN EEN VOLKOMEN RUSTIGE OMGEVING
- ZALEN VOOR 10-20-50-100-200 PERSONEN

GEEN PARKEERPROBLEEM

HOTEL DE WAGENINGSE BERG

Rôtisserie Belmonte - Indisch restaurant - Bar

(I.M.)

weest, dat een dergelijke coördinatie echter niet uit kan blijven. Daarom heeft Marjolin, vice-voorzitter van de E.E.G.-Commissie, in een op 25 maart 1965 voor het Europees Parlement uitgesproken rede (vgl. voorlopige uitgave van de handelingen van het Europees Parlement, no. 2A, 23 maart 1965, blz. 64-69), enkele constructieve voorstellen gedaan met het oog op het be-waren en versterken van de samenhang van het internationale monetaire systeem. Het artikel geeft hier een korte weergave van. Sinds 1958 is de externe monetaire positie van de Gemeenschap ingrijpend gewijzigd. De E.E.G. is in plaats van de Verenigde Staten de voornaamste bron van internationale monetaire bijstand geworden. Bovendien hebben de lid-staten aan de Verenigde Staten aanzienlijke kredieten verstrekt. De keerzijde hiervan is echter, dat het gevaar is ontstaan voor een verstoring van het internationale monetaire evenwicht. Het programma van Marjolin stelt dan ook als eerste doel het weer in evenwicht brengen van de Amerikaanse betalingsbalans. De enige methode hiertoe is het voeren van een bepaalde monetaire politiek. De Zes moeten de Verenigde Staten duidelijk maken, dat het in strijd met het algemeen belang is, wanneer zij voortgaan met het financieren van een deel van de tekorten.

Hiernaast verdient terzelfder tijd de wijze van functioneren van het internationale monetaire systeem de aandacht. De goud-wisselstandaard dient te worden hervormd. De conclusie van Marjolin was, dat het voor de Zes van het grootste belang is een éénvormige externe monetaire politiek te voeren. Het zoeken naar een internationaal evenwicht zou zodoende aanmerkelijk worden vereenvoudigd.

Vrije vestiging.

E. Heynig wijdt een artikel aan „L'égalité des salaires des travailleurs masculins et des travailleurs féminins dans le Marché Commun” (*Revue du Marché Commun*, no. 79, 1965, blz. 194-198). Gesteld wordt, dat de industrieën, die voor een groot gedeelte beschikken over vrouwelijke arbeidskrachten, wier salariering lager is vanwege de bestaande discriminatie tussen de sexen, er financieel beter afkomen dan andere industrieën. Dit heeft weer tot gevolg, dat landen met minder vrouwelijke arbeidskrachten, zoals Frankrijk, zich in dit opzicht benadeeld voelen ten opzichte van de andere landen van de Gemeenschap. Besproken worden de pogingen om in E.E.G.-verband aan de discriminatie in salariering een eind te maken.

In het artikel „National Regulation of the movement of workers in the European Community”, behandelt *R. Reisner* de trek van arbeiders naar de verschillende lid-staten van de Europese Gemeenschap en de verschillende bepalingen van nationaal recht van die

betrokken lid-staten, die de toelating en de vestiging van die arbeiders regelen (*American Journal of Comparative Law*, no. 3, 1964, blz. 360-385). Na eerst te hebben nagegaan, hoe het verkeer van arbeidskrachten vóór 1952 werd geregeld, zet de auteur uiteen, hoe de lid-staten van de E.E.G. dit verkeer regelden buiten het raam van de Europese Verdragen om, en wel speciaal met betrekking tot die arbeiders; die van buiten de E.E.G. afkomstig zijn. De auteur onderscheidt (a) de regeling door het land van herkomst en (b) de regeling door het land van bestemming en van deze laatste speciaal de regelingen betreffende de toelating, de voorwaarden van vestiging en werkgelegenheid, en de regeling betreffende speciale categorieën van arbeiders. Ten slotte behandelt hij een aantal bilaterale en multilaterale overeenkomsten, die met betrekking tot de toelating en de status van buitenlandse arbeiders gesloten zijn.

P. Kalbe behandelt in „Zur Entwicklung des Niederlassungsrechtes im zweiten Halbjahr 1964” (*Aussenwirtschaftsdienst des Betriebsberaters*, no. 4, 1965, blz. 113-114) de richtlijnen van de Raad van de Gemeenschap, gegeven op grond van art. 54, par. 2, en art. 63, par. 2, van het E.E.G.-Verdrag in verband met het algemene programma betreffende de opheffing van de beperkingen van de vestigingsvrijheid en het vrije verkeer van diensten. Daarna wordt ingegaan op de houding van het Economisch en Sociaal Comité van het Europees Parlement hieromtrent.

J. Doublet beschrijft in „L’immigration des travailleurs étrangers permanents en France” (*Droit Social*, no. 5, 1965, blz. 291-307) de immigratieregels, die de Franse regering in 1945 uit hoofde van haar bevolkings- en economisch beleid heeft uitgevaardigd. Door het tot stand komen van de Europese Gemeenschap is de situatie totaal veranderd. Schrijver gaat de nieuwe factoren na, die tot deze wijzigingen hebben geleid.

In zijn artikel in *Sociaal-Economische Wetgeving*, no. 4, 1965, blz. 195-213 („Vergelijkende aantekeningen bij het Benelux- en E.E.G.-vestigingsrecht met bijzondere nadruk op de voorschriften in verband met de openbare orde, de openbare veiligheid en de volksgezondheid”) vergelijkt Dr. W. van Gerven de regels en uitvoeringsvoorschriften daarvan, onderscheidenlijk vastgesteld in of bij het Benelux-Verdrag en het E.E.G.-Verdrag. In het bijzonder gaat de auteur in op het recht van toelating, vestiging en uitwijzing van natuurlijke personen. Hij constateert als kenmerkende verschillen:

(a) het Benelux-Uitvoeringsverdrag regelt de materie los van de economische doelstellingen van het Unieverdrag; het E.E.G.-vestigingsrecht daarentegen maakt een integrerend deel uit van het economisch rechtssysteem van de zes landen;

(b) het Benelux-recht is gevormd op basis van traditionele verdragen, terwijl in het E.E.G.-recht het communautaire karakter veel meer naar voren komt.

A. Philbert schetst in „Le syndicalisme au sein du pays du Marché Commun” in grote trekken de vakbeweging in de E.E.G.-landen, om te pogen daar een conclusie uit te trekken wat betreft de vakbeweging van Frankrijk (*Droit Social*, no. 3, 1965, blz. 161-166).

Van de hand van J. Audinet verscheen een artikel in *Droit Social*, no. 4, 1965, blz. 234-242, getiteld „Contrat de travail et liberté de circulation des personnes et des services dans la C.E.E.”. Hij geeft hierin een algemeen overzicht van de problemen, die zich voordoen rondom het arbeidscontract van de „gesalarieerde” (in te-

genstelling tot de arbeider, die een loon verdient), die zijn diensten komt aanbieden in een ander land dan zijn land van herkomst. De auteur gaat vervolgens na, welke oplossingen voor dit probleem gevonden zouden kunnen worden. Eerst neemt hij onder de loep het probleem arbeidscontract en vrij verkeer van „gesalarieerden” (*salariés*) en vervolgens het probleem arbeidscontract en vrije vestiging en dienstverlening.

De op 1 januari 1959 in werking getreden verordeningen betreffende de sociale zekerheid van trekkende arbeidskrachten beoogden een betere maatschappelijke bescherming te verwezenlijken door een zo eng mogelijke coördinatie van de betrokken wetgeving van de zes E.E.G.-landen. Na vijf jaar praktijk met deze verordeningen zijn de eerste belangrijke amendementen voorgesteld, die de betrekkingen tussen deze landen nog meer moesten vereenvoudigen en harmoniseren, vooral wat betreft de dekking van invaliditeitsrisico, ouderdom en pensioenen. In „L’Assurance vieillesse, invalidité et décès (pensions) dans le cadre des règlements européens de sécurité sociale” (*Droit Social*, no. 4, 1965, blz. 258-271) wil A. Bonnet gaan onderzoeken voor welke problemen deze tak van verzekering zich geplaagd ziet, welke specifieke moeilijkheden uit deze problemen voortspuiten, welke oplossingen reeds gevonden zijn. In dit verband bekijkt hij eerst de verscheidenheid van nationale regimes met betrekking tot dit vraagstuk en vervolgens de coördinatie, die reeds door de Europese verordeningen tot stand zijn gebracht. Ten slotte werpt de auteur een blik op de toekomst.

J. Basyn gaat eveneens in op het onderwerp „L’Assurance et le Marché Commun” (*Revue du Marché Commun*, no. 79, 1965, blz. 169-176). Als kapstok om het probleem aan op te hangen, gebruikt de schrijver Hoofdstuk II van Titel III betreffende het recht van vestiging en Hoofdstuk III van dezelfde Titel betreffende de opheffing van de beperkingen van de vrije dienstverlening van het E.E.G.-Verdrag. Vervolgens bekijkt de schrijver hoe het probleem heeft gespeeld in de O.E.S.O. en bij de opstelling van het Verdrag van Rome. Daarna behandelt hij achtereenvolgens de vrijheid van vestiging, de vrije verlening van diensten, de vrijheid van de verlener van diensten en de vrijheid van de ontvanger van diensten.

Mededinging.

De voordracht, die J. Vandamme vorig jaar hield in de postdoctorale leergang te Leuven over de informatie- en verificatiebevoegdheden van de E.E.G.-Commissie in kartelzaken, is thans gepubliceerd in *Rechtskundig Weekblad* 1964-1965, kol. 1629-1636. Een onderscheid moet worden gemaakt tussen het onderzoek van individuele inbreuken en van bepaalde praktijken in hele bedrijfstakken. Inlichtingen kunnen worden ingewonnen zowel bij regeringen van de lid-staten als bij ondernemingen en verenigingen van ondernemingen. In art. 11 van Verordening no. 17 zijn twee beperkingen genoemd: een vermoedelijke inbreuk moet bestaan op de beginselen van de art. 85 en 86 en de inlichtingen moeten „noodzakelijk” zijn. Voor dit laatste criterium is een aanknopingspunt te vinden in het Arrest van 4 april 1960 in de zaak *Brescia v. H. A.* (31/59). Hierin is het beoogde doel als criterium genoemd. De verificatiebevoegdheid van de Commissie kan aangewend worden onafhankelijk van het vermoeden van eventuele inbreu-

ken. Alvorens tot verificatie over te gaan, moet echter eerst de bevoegde autoriteit van de lid-staat, op het grondgebied waarvan de verificatie wordt verricht, worden gehoord (art. 14). In bepaalde gevallen kunnen deze nationale autoriteiten ook zelf verificaties op verzoek van de Commissie verrichten (art. 13). Ten slotte heeft de Commissie op verzoek van Frankrijk een algemeen enquêterecht gekregen (art. 12). Voor een dergelijk onderzoek van een gehele bedrijfstak is een algemeen besluit van de Commissie nodig, waarover het Adviescomité voor de mededinging moet worden gehoord. Vereist is, dat een algemeen vermoeden van concurrentiebeperkende praktijken bestaat. Daarop zijn afzonderlijke beschikkingen nodig om iedere individuele onderneming te verplichten aan het onderzoek mee te werken.

Over de civielrechtelijke gevolgen voor kartelovereenkomsten van aanmelding op grond van Verordening no. 17 schreef *Walter Hadding* in *Wirtschaft und Wettbewerb* (no. 5, 1965, blz. 371-383). Na een duidelijke uiteenzetting van de problematiek, aan de hand van praktijkgevallen en de verschillende standpunten, poogt hij een zelfstandige bijdrage te leveren tot een bevredigende oplossing. Opschorting van een geschil door de nationale rechter totdat de Commissie een beslissing inzake een eventuele ontheffing of weigering daarvan heeft genomen, heeft het grote nadeel dat degene, die als buitenstaander door een bepaald kartel wordt getroffen, tot laatstgenoemd tijdstip moet wachten. Dit bezwaar weegt des te zwaarder naarmate de periode van onzekerheid door het uitblijven van een Commissiebeschikking voortduurt. Als regel moet deze oplossing dus worden verworpen. Hoewel Verordening no. 17 geen expliciete regeling over de civielrechtelijke gevolgen van aanmeldingen geeft, ziet de schrijver niettemin aanknopingspunten voor een toekennen van voorlopige geldigheid in art. 6 (mogelijkheid van terugwerkende kracht) en art. 15 (geen boete zolang tijdig aangemeld). Schrijver is van mening, dat een voorlopige geldigheid ook het meest rekening houdt met een evenwichtige belangenafweging. In geval een actie wordt gevoerd tussen partijen bij een kartel, moet de omstandigheid dat de klagende partij oorspronkelijk mede de afspraak heeft gesloten, doorslaggevend worden geacht. Bij een poging derden te verhinderen inbreuk te maken op een aangemeld kartel, weegt de mogelijkheid dat door het uitspreken van een (nog) tijdelijke ongeldigheid een geheel verkoopsysteem wordt vernietigd z.i. zwaarder dan de uitsluiting. In elk geval zou de schade voor de derde, indien het kartel toch onverenigbaar is met art. 85, gemakkelijker te berekenen zijn. Het komt ons voor, dat Hadding wel wat al te gemakkelijk uitgaat van de gevestigde belangen en de gevolgen van bijv. een boycot voor derden te zeer uit het oog verliest.

In het *Rechtskundig Weekblad* van 27 juni 1965 (no. 42, blz. 2097-2118) verscheen een beschouwing van *Prof. Dr. I. Samkalden* over de „Juridische proble-

men met betrekking tot art. 86 E.E.G.-Verdrag”. Hij gaat uit van het feit, dat op grond van de in de nationale wetten voorkomende bepalingen nog weinig tegen economische machtsposities is opgetreden. Ook art. 66 (7) E.G.K.S. is nooit toegepast. Art. 86 E.E.G. en Verordening no. 17 maken geen uitzondering op het algemene beeld. Het voornaamste struikelblok voor een doeltreffende toepassing van art. 86 is het ontbreken van scherp omlijnde criteria. Met name dienen de termen „de gemeenschappelijke markt of een wezenlijk deel ervan”, „de machtspositie” en „het misbruik daarvan” nader te worden uitgewerkt. De markt kan als een resultante van drie functies worden beschouwd: territoriale begrenzing; concurrerende produkten; begrenzing naar tijdsruimte. De laatste functie is duidelijk, een markt mag men nooit op één enkel ogenblik beoordelen. Meer moeilijkheden geeft het zoeken naar een maatstaf voor de territoriale begrenzing. Samkalden bespreekt de opvattingen van enkele schrijvers en wijst op het arrest van het Hof in de zaak 6/54 en de aanbeveling van de Hoge Autoriteit van 11 juli 1953, gericht tot de Ober-rheinische Kohlen-Union.

De zakelijke begrenzing betreft de afbakening t.a.v. de betrokken goederen of diensten. Het gaat hier om de vaststelling van de kring van onderling concurrerende produkten. Het is moeilijk uit de talrijke mogelijkheden die zich hier kunnen voordoen een keuze te maken. Een aanwijzing, waarop hier echter niet verder kan worden ingegaan, is wellicht te vinden in de Arresten van het Hof in de zaken 34/62 (Jur. IX, blz. 288) en 66/63 (Jur. X, blz. 1099).

Het begrip machtspositie wordt in het Verdrag niet nader uitgewerkt. In de nationale wetgeving treft men wel enige min of meer vage aanwijzingen of kenmerken aan. Drie richtlijnen zijn te onderscheiden: een bepaald marktaandeel, overwegende invloed en het ontrokken zijn aan concurrentie. Belangrijk is, dat, hoewel het begrip machtspositie dus op verschillende wijzen wordt benaderd, het feitelijke uitgangspunt overal hetzelfde is, nl. het ontbreken van effectieve concurrentie als marktregulator. Ook de term misbruik wordt niet in het Verdrag gedefinieerd. De criteria toegepast in de nationale wetgevingen zijn vaag. Voor nadere uitwerking zal men volgens Samkalden terug moeten grijpen op de algemene doeleinden van het Verdrag. Hij leidt hieruit af, dat het misbruik maken van een machtspositie inhoudt: het uitbuiten van marktvoordelen die zonder de machtspositie niet aanwezig zouden kunnen zijn, met als gevolg inbreuk op de belangen van andere markt-

(I. M.)

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

deelnemers, zoals die in art. 2 worden aangegeven.

De in art. 86 voorkomende begrippen zullen niet met veel succes door een eventuele verordening kunnen worden gepreciseerd. De zwaarste last komt op de schouders van de Commissie te rusten. Het is daarom nodig de Commissie in staat te stellen voldoende gegevens te krijgen over het bestaan en de gedragingen van machtsposities. Bovendien zou het wenselijk zijn om de bevoegdheden van de Commissie uit te breiden, ten einde de mogelijkheid voor een meer doeltreffende bestrijding te scheppen. Samkalden stelt daartoe een aantal aanvullingen op Verordening no. 17 voor.

De belangrijke E.E.G.- en Duitse begrippen „Relevanter Markt, Marktbeherrschung und Missbrauch in § 22 G.W.B. und Art. 86 EWGV” worden door *Ingo Schmidt* nader uitgewerkt in *Wirtschaft und Wettbewerb* (1965, blz. 453-494). Hierin geeft schrijver een zorgvuldige en systematische analyse van deze problematiek. Schmidt toont aan, dat het noodzakelijk is de relevante produktenmarkt af te grenzen door middel van verschillende aspecten van het vervangbaarheids criterium (functionele vervangbaarheid, prijselasticiteiten en de subjectieve waardering voor verhoudingen van vraag en aanbod). Marktbeheersing houdt verband met de afwezigheid van „workable competition”, die kan worden vastgesteld door een cumulatieve toepassing van de „marktstructuur” en het beoordelen van de „marktgedragingen”. Noodzakelijk hierbij is een onderzoek naar de samenhang van de verschillende ruilvoorwaarden: prijs, rabat, betalingsvoorwaarden, kwaliteit, diensten enz. Marktbeheersing is niet altijd synoniem met misbruik, omdat hetzij zelfbeperking, hetzij represaillemaatregelen een rol kunnen spelen. Misbruiken moeten worden getoetst aan de situatie van redelijke concurrentie overeenkomstig de „Als-ob-Wettbewerb”. De moeilijkheden bij het afleiden van zo'n „vergelijkende markt” mogen echter niet worden onderschat.

Verder wordt in dit artikel nog een gedetailleerde analyse gegeven van mogelijke misbruiken i.v.m. vraag of aanbod tegen hogere of lagere prijzen dan „normaal”.

De uitspraken van het Hof van Justitie in de zaken 6/64 (*Costa v. E.N.E.L.*, Jur. X, blz. 1199) en 20/64 (*Albatros v. Sopenco*, Jur. XI/3) waren voor *Hans Würdinger* aanleiding tot een grondige beschouwing van de problemen met betrekking tot de handelsmonopolies van art. 37 („Probleme der Auslegung des Artikels 37 EWG-Vertrag betreffend die Handelsmonopole” in *Wirtschaft und Wettbewerb* (no. 4, 1965, blz. 265-277). In het bijzonder bespreekt hij de vraag in hoeverre art. 37 op de Franse aardolie-industrie van toepassing is. Doorslaggevend voor de beantwoording van deze vraag zijn uitsluitend de criteria van deze bepaling zelf, niet de uiteenzettingen bij de totstandkoming van de Franse wet van 1928. Het gaat hier immers om een communautair begrip. Würdinger verwerpt de opvatting van Wohlfarth (in „Kommentar zum EWG-Vertrag”) dat art. 37 een definitie van het begrip handelsmonopolie bevat. Zoals ook blijkt uit de uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak *Costa v. E.N.E.L.* gaat art. 37 veeleer uit van het begrip handelsmonopolie. De inhoud hiervan moet uit andere elementen worden afgeleid. Het meest karakteristiek is het element discriminatie van buitenlandse goederen. Hieraan voldoet het door Frankrijk ingestelde systeem, dat er op gericht is de nationale produktie te beschermen tegen import en

verwerking van olie uit andere landen. Wat de aanpassing betreft, is de auteur van mening, dat tegen het eind van de overgangperiode de beperkingen in het goederenverkeer met de lid-staten moeten zijn opgeheven; daarentegen kunnen de door de Franse staat verleende concessies bij de verwerking blijven gehandhaafd, voor zover niet discriminerend wordt opgetreden tegen buitenlandse ondernemingen uit de lid-staten.

In *Wirtschaft und Wettbewerb* (no. 5, 1965, blz. 383-388) schreef *Werner Grussendorf* een korte bijdrage over de problematiek van art. 90 E.E.G. Hij gaat uit van een ruime definitie van het begrip openbare onderneming („... die das Ziel verfolgen, jede Art von Massnahmen der öffentlichen Hand im Wirtschaftsverkehr zu realisieren”). Ook privaatrechtelijke ondernemingen, waarvan de staat de meerderheid van het aandelenkapitaal bezit, moeten hieronder worden gerekend. In het tweede deel van zijn artikel spreekt hij de vrees uit, dat de gelijkstelling die art. 90 beoogt tussen openbare en privé sector, zal worden bedreigd als gevolg van de economische ontwikkeling waarbij de staat een steeds meer overheersende invloed krijgt op het particuliere bedrijfsleven.

EUROPA-INSTITUUT
van de Rijksuniversiteit te Leiden.

EUROPA-INSTITUUT
van de Universiteit van Amsterdam.

BOEKBESPREKINGEN

Monetaire theorie (Monetaire opstellen 1) en Nationale monetaire vraagstukken (Monetaire opstellen 2), onder redactie van de hoogleraren Dr. H. W. J. Bosman, Drs. Ch. Glasz, Dr. C. Goedhart en Dr. F. de Roos, met een inleiding van Dr. A. A. J. Smulders. Agon Elsevier, Amsterdam/Brussel 1965, resp. 215 en 279 blz., f. 9,50 en f. 10,50.

In deze bundels is een aantal artikelen over geld- en monetair-theoretische en monetair-politieke onderwerpen van de hand van enige Nederlandse auteurs (Bosman, Glasz, Goedhart, Holtrop, De Jong, Koopmans, Pen, Posthuma, De Roos en Schouten) en één Belg (Mertens de Wilmars) bijeengebracht, die alle reeds eerder in een Nederlands of Belgisch economisch tijdschrift werden gepubliceerd. Het is niet mogelijk in het beperkte kader van een boekbespreking alle opgenomen opstellen aan een nadere beschouwing te onderwerpen. Dit is ook niet nodig, omdat de meesten een grote bekendheid bezitten. In het volgende zal daarom worden volstaan met het maken van enige globale opmerkingen over inhoud en samenstelling van de beide delen.

Het bijeenbrengen en gebundeld uitgeven van artikelen over verwante onderwerpen, welke in de tijd gespreid in verschillende vakbladen zijn verschenen en die kunnen worden geacht van blijvende wetenschappelijke betekenis te zijn, moet in het algemeen worden gewaardeerd. Deze waardering geldt in versterkte mate voor de thans te bespreken bundels, omdat op monetair terrein na de oorlog in ons land belangrijke publikaties zijn verschenen, waarbij in het bijzonder het vraagstuk van het monetair evenwicht en aanverwante problemen onderwerp van discussie hebben uitgemaakt.

Naast de opgenomen artikelen van Goedhart en De Jong inzake het monetair evenwicht vormt de discussie in „Economisch-Statistische Berichten” van 1954 en 1955 tussen Koopmans, Holtrop, Witteveen en Tinbergen naar aanleiding van het Verslag van De Nederlandsche Bank over 1953 en de ontwerp-rijksbegroting voor 1955 (destijds gebundeld uitgegeven onder de titel „Monetaire uiteenzettingen”, doch thans niet meer verkrijgbaar) ongetwijfeld een hoogtepunt in de ontwikkeling van het monetaire denken in ons land. Het moet dan ook o.i. als een tekortkoming worden gezien, dat niets uit deze discussie is opgenomen. Desnoods hadden enkele andere wél opgenomen artikelen daarvoor hun plaats moeten inruimen.

In navolging van Koopmans (Zum Problem des neutralen Geldes, 1933) komen Goedhart en De Jong tot de conclusie, dat handhaving van het monetair evenwicht niet gepaard hoeft te gaan met een constant geldinkomen. Monetair evenwicht kan gepaard gaan met stijging of daling van het nationaal geldinkomen, verandering van het prijspeil en wijziging van de werkgelegenheid. Deze conclusies berusten op de niet erg realistische veronderstelling van simultaneïteit in de inkomensvorming en -besteding en de verdeling van de maatschappij in drie volledig geïntegreerde bedrijfstakken. De conclusie van bijv. Witteveen, dat monetair evenwicht een constant nationaal inkomen impliceert, berust op de meer reële veronderstelling dat tussen het verdienen en het besteden van het inkomen een zekere tijd (inkomensperiode) verloopt. Wij achten het door Goedhart en De Jong ontwikkelde begrip monetair evenwicht niet erg geschikt als criterium voor een beoordeling van de economische ontwikkeling. Naar onze mening dient de voorkeur te worden gegeven aan het inkomensevenwicht als beoordelingscriterium, waarbij inflatoire verstoringen in navolging van Witteveen kunnen worden onderscheiden in *gewenste* hoeveelheidsinflatie en *ongewenste* prijsinflatie; slechts de laatste dient te worden bestreden.

Kreukniet heeft in een artikel in „De Economist” van juni 1964, „Monetair evenwicht revisited”, de veronderstelling van de verdeling van de maatschappij in drie huishoudingen laten vallen en komt dan tot de conclusie, dat de stelling dat handhaving van het monetair evenwicht gepaard kan gaan met een wijziging in het nationaal geldinkomen, theoretisch wel juist is, doch dat zij in de praktijk weinig om het lijf heeft. Behoudens in enkele bijzondere gevallen, zal, aldus Kreukniet, handhaving van het monetair evenwicht een gelijkblijven van het nationaal inkomen inhouden. Daarmede vervalt tevens de conclusie van De Jong, dat inkomensevenwicht (het verdiende inkomen blijft van periode tot periode gelijk, of het verdiende inkomen is gelijk aan het beschikbare inkomen van dezelfde periode) een speciaal geval is van monetair evenwicht. De twee begrippen zullen normaliter samenvallen. Het is jammer dat dit artikel van Kreukniet niet is opgenomen naast die van Goedhart en De Jong.

Wat de inleiding van Dr. Smulders betreft, moge worden opgemerkt, dat deze als samenvatting van de inhoud der opgenomen artikelen, mede ook in hun onderlinge samenhang, bijzonder geslaagd mag heten, doch als inleiding o.i. niet aan haar doel beantwoordt. Wat heeft het voor de lezer voor zijn kennis te nemen van de samenhang tussen verschillende artikelen, die hij wellicht nog niet kent. Beter ware het dan ook geweest,

dat de beschouwing van Smulders in iets gewijzigde vorm aan het slot was opgenomen, terwijl in de inleiding meer in het algemeen op de ontwikkeling van het monetaire denken in Nederland sinds de tweede wereldoorlog zou zijn ingegaan. Daarin had dan tevens een motivering van de keuze der opgenomen artikelen kunnen worden gegeven en had kunnen worden gewezen op het vele, dat niet kon worden opgenomen.

De bestedingsanalyse komt er in deze bundels maar schamel af. Eigenlijk alleen het artikel van Pen: „MV versus C + I; een standpunt” is daaraan gewijd. Dit is bevreemdend, zeker als men bedenkt dat Holtrop, die een verwoed voorstander van de monetaire analyse is, in zijn bijdrage tot de slotsom komt dat de grootste verantwoordelijkheid voor de bestrijding van inflatie niet bij de Centrale Bank, doch bij de overheid ligt (begrotingspolitiek).

Verschillende schrijvers zijn van mening, dat een actief ingrijpen van de overheid in het proces van loonvorming naast de monetaire en financiële overheidspolitiek een onmisbaar instrument vormt voor de bestrijding van inflatie, hoewel wordt toegegeven, dat de verwezenlijking van een actief loonbeleid, zeker in een open economie, op velerlei moeilijkheden stuit. De huidige tendentie tot beperking van de overheidsinvloed op de loonvorming in ons land, zo menen wij, dat deze schrijvers thans in de lijn van hun vroegere betoog zouden moeten concluderen, betekent dat één van de belangrijkste remmen op het inflatieproces wegvalt. Dit zou wel eens, als onze handelspartners niet in voldoende mate mee-infleren, tot een daling van de export en de werkgelegenheid kunnen leiden.

Het geheel van de beide bundels overziend, menen wij te mogen vaststellen, dat de meeste artikelen hun actualiteit ten volle hebben behouden, weshalve wij deze „Monetaire opstellen”, ondanks enkele kleine bezwaren tegen de compositie, ten zeerste ter lezing aanbevelen.

's-Gravenhage.

Drs. G. DE MAN.

Dr. P.-H. J. M. Houben: De associatie van Suriname en de Nederlandse Antillen met de Europese Economische Gemeenschap. A. W. Sijthoff, Leiden 1965, 124 blz., f. 13,75.

Deze uitgave in de reeks „Europese Integratie” vanwege het Europa-Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden geeft een heldere samenvatting van de problemen rond de associatie van deze beide Rijksdelen met de Europese Gemeenschap. Aan de hand van de artikelen van de onderscheiden regelingen geeft de auteur inzicht in de achtergronden van deze moeilijke materie en wijst op de mogelijkheden, die daar voor het Rijksdeel in kwestie inzitten, met vermindering van de veelsoortige politieke gevoeligheden, die aan de zo verschillende associatie van de Nederlandse Antillen en van Suriname ten grondslag lagen.

Voor de associatie van de Nederlandse Antillen werd de op zichzelf omslachtige vorm van wijziging van het Verdrag van Rome gekozen. Met verwijzing naar art. 236 van het Verdrag van 25 maart 1957 en in het bijzonder naar de daaraan gehechte Verklaring van Intentie werden de Nederlandse Antillen alsnog opgeno-

men in de lijst van de Overzeese Gebieden (Bijlage IV) en werd toegevoegd een „Protocol betreffende de invoer in de Europese Gemeenschap van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten”.

Suriname vroeg eerst later associatie aan en gezien de ervaring met de Antilliaanse aanvraag werd een geheel andere weg gevolgd. Na enige voorafgaande onderhandelingen kwam de E.E.G.-Commissie met het voorstel het Koninkrijk uit te nodigen achteraf alsnog mede namens Suriname het Verdrag van Rome te ratificeren. Dit is dan ook geschied bij Rijkswet van 19 juli 1962. Schrijver wijst hierbij op het feit, dat in rechte hierdoor Suriname niet is geassocieerd doch mede-lid is geworden van de E.E.G. en dat bovendien de bestaande Benelux-preferenties voor enkele Surinaamse agrarische producten niet zijn aangetast. Dat de bedoeling echter toch associatie is, blijkt overigens duidelijk uit de considerans van genoemde Rijkswet.

Vervolgens wordt het Raadsbesluit van 25 februari 1964 artikelsgewijs onder de loep genomen. Dit Besluit regelt de voortzetting van de aanvankelijke associatieregelingen voor die landen en gebieden, die geen mede-ondertekenaar waren van de Jaende-overeenkomst van 20 juli 1963: Saint-Pierre en Miquelon, Komoren, Frans Somaliland, Wallis en Futuna, Frans Polynesië, de Zuidelijke en Zuidpoolgebieden, Suriname en de Nederlandse Antillen.

Naast de beschikbaarstelling van ontwikkelingsgelden wordt aan de geassocieerden ook een aantal verplichtingen opgelegd, welke in hoofdzaak van handelspolitieke aard zijn. De bestaande Surinaamse invoerverboden en contingenteringen zullen in beperkte mate „open” dienen te worden gemaakt met vastlegging van rechten voor E.E.G.-landen, hetgeen overigens tot heden nog niet is gebeurd.

Ook is het in beginsel aangeduide communautaire regime voor landbouwproducten van grote betekenis voor Suriname. Besproken worden rijst, suiker, koffie, cacao, kokosnoten en hout, maar citrusvruchten worden door de schrijver niet behandeld, hetgeen jammer is. Tot slot stelt schrijver, dat Suriname en de Nederlandse Antillen slechts voordelen kunnen verwachten van hun beslissing, zich met de E.E.G. te associëren.

Deze uitgave is niet alleen van belang voor de problematiek van de E.E.G.-associaties maar kan ook met vrucht gebruikt worden door ondernemingen, die belang hebben bij beide Rijksdelen.

*s-Gravenhage.

G. C. A. MULDER.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. Begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Het passeren van de maandultimo heeft de gebruikelijke wijziging in de positie van de geldmarkt gebracht. Het uit het verkeer stromende bankpapier versterkte de kassen van de banken, doch in tegenstelling tot de verwachtingen, moesten de banken een belangrijk overschot van betalingen aan het Rijk boven uitgaven van het Rijk financieren. Toch hebben deze instellingen nog f. 18 mln., eertijds bij de De Nederlandsche Bank opgenomen voorschotten in rekening courant, afgelost, doch zij moesten een verdere daling van hun kassen accepteren. Omdat in de eerste weken van de lopende restrictieperiode een ruime overstand op de verplichte deposito's was verkregen, kunnen de banken enige tijd een saldo, dat lager is dan het verplichte deposito, aanvaarden.

De daggeldrente, die op 1 december van 4 pCt. tot 3½ pCt. was verlaagd, ging op 7 december nogmaals met ½ pCt. naar beneden tot 3 pCt. Op grond van de jongste weekstaatcijfers lijkt dit vreemd, want het lage saldo der banken suggereert een krappe markt. De commissie tot vaststelling van de daggeldrente oordeelt hier kennelijk anders over. Klaarblijkelijk is hierbij niet de absolute kassituatie op een bepaald moment, doch de ruimte die verband houdt met het verplichte gemiddelde tegoed, een belangrijk richtsnoer. Het vervallen van schatkistpapier in de afgelopen week heeft mede ontspannend gewerkt.

Inmiddels heeft De Nederlandsche Bank een veiligheidsklep geopend door zich bereid te verklaren kasdollars te kopen tegen éénmaands termijndollars. De banken zijn hierdoor in staat zich de gulden te verschaffen voor de dollaraankopen op 13 december, waartoe zij zich bij vorige swap-affaires hebben verplicht.

Kapitaalmarkt.

De nervositeit op de kapitaalmarkt is sterk verminderd. De rente liep in de afgelopen week niet verder op; er was eerder sprake van een lichte benedenwaartse

KABINET VAN DE GEVOLMACHTIGDE MINISTER VAN SURINAME

Ten behoeve van de Stichting Planbureau in Suriname worden gevraagd:

- 1 AGRO-ECONOOM
- 1 NATUURTECHNISCHE INGENIEUR
- 1 LANDBOUWKUNDIG INGENIEUR
- 1 ECONOOM
- 1 H.T.S.-er met specialisatie in bedrijfseconomie
- 2 H.T.S.-ers waterbouwkundigen
- 1 BEZITTER DIPLOMA S.P.D.

Sollicitaties in duplo (één exemplaar op luchtpostpapier) vermeldende volledige opleiding en levensloop, alsmede een opgave van referenties, vergezeld van een recente pasfoto, binnen 3 weken na het verschijnen van deze advertentie, te zenden aan de Gevolmachtigde Minister van Suriname, Alexander Gogelweg 2, Den Haag.

druk. De lening Breda, die op 98½ pCt. bij de emissie niet geplaatst kon worden, werd in de afgelopen week ter beurze boven deze koers verhandeld, waarbij moet worden bedacht dat bij aankoop op de beurs de koper kosten moet betalen. Normaliter noteren bij het mislukken van een lening de stukken lager dan de emissiekoers. Vrijdag jl. was de koers 99 pCt. Hetzelfde geldt voor de Schiphollening, die een notering van 98¾ pCt. tot stand zag komen bij een emissiekoers van eveneens 98½.

De emissie-activiteit in de eerste elf maanden van 1964 en 1965 blijkt uit de volgende cijfers:

	1964	1965
	(in mln. glds.)	
Rijk	652	434
Lagere overheid	323	634
Particuliere sector	405	814
Buitenland	56	104
Totaal	1.436	1.986

Het totale bedrag heeft in de onderzochte periode van 1965 f. 550 mln. hoger gelegen dan in de overeenkomstige periode van 1964. Tussen centrale en lagere overheid heeft zich een verschuiving voltrokken, doch tezamen week het beroep slechts weinig af van dat in 1964. Het belangrijkste verschil ziet men in de particuliere sector, waar het bedrag verdubbelde. Hier staat tegenover dat bij de uitgifte van pandbrieven, niet in bovenstaande cijfers begrepen, in de eerste tien maanden van 1965, het bedrag van f. 313 mln. tot f. 190 mln. is teruggelopen. Het voorgaande jaar was echter abnormaal hoog. Speciaal de particulieren interesseren zich voor pandbrieven. Helaas is er nog steeds geen inzicht in de onderhandse markt.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L. 1965	3 dec. 1965	10 dec. 1965
Algemeen	405	410 — 336	341	337
Internationale concerns	568	583 — 473	482	473
Industrie	355	371 — 302	306	303
Scheepvaart	146	155 — 131	132	134
Banken en verzekering	236	243 — 174	176	176
Handel enz.	170	180 — 158	160	158

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Koninklijke Petroleum	f. 158,20	f. 147	f. 145,80
Philips G.B.	f. 145	f. 115,50	f. 115,70
Unilever	f. 141,80	f. 113,40	f. 113
A.K.U.	454¼	375	373
Expl. Mij. Scheveningen	220	205½	188
Hoogovens, n.r.c.	541	470½	430
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	911½	755	740
Amsterdam-Rotterdam Bank ..	f. 66,10	f. 53,60	f. 52
Nationale Nederlanden, c.	784	523	559½
Robeco	f. 224,40	f. 221	f. 221

New York.

Dow Jones Industrials	874	946	953
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langlopende staatsobligaties b)	5,17	6,11	6,11
Aandelen: internationalen b) ..	3,42		3,8 c)
lokale b)	3,26		4,1 c)
Disconto driemaands schatkist- papier	37/16	47/8	—

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

c) 15 november 1965.

C. D. JONGMAN.

WAT U NIET WEET

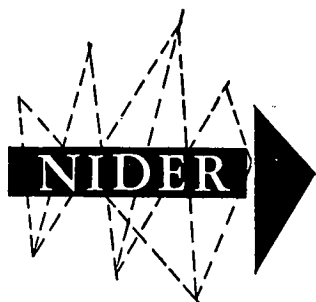
IS WINST VOOR EEN ANDER!

De bibliotheek- en bemiddelingsdienst van het NIDER is na de oorlog uitgegroeid tot een soort 'toeleveringsbedrijf' voor technisch-wetenschappelijke informatie, dat zich vooral heeft gespecialiseerd in het lenen en leveren van moeilijk verkrijgbare literatuur

Niet alleen de grote, maar ook steeds meer middelgrote bedrijven en instellingen in binnen- en buitenland profiteren van deze unieke mogelijkheid om voor een gering bedrag allerlei technische know how in de vorm van rapporten, artikelen, verslagen en octrooischriften in handen te krijgen. Dat bewijst ook het feit, dat de reproductiedienst van het NIDER jaarlijks meer dan een kwart miljoen kopieën van literatuurgegevens aflevert.

De bibliotheek zelf bezit omvangrijke en kostbare collecties technische rapporten enz., die voornamelijk van buitenlandse oorsprong zijn. Voorts beschikt de dienst over tal van relaties in de hele wereld, o.m. in de Verenigde Staten, waardoor de gezochte literatuur snel en doelmatig kan worden opgespoord.

Sinds kort is deze service bovendien uitgebreid met een unieke Wegwijzerdienst voor inlichtingen over de aanwezigheid in Nederland - waar en bij wie ook - van speciale documentaties op allerlei gebied.

BIBLIOTHEEK- EN BEMIDDELINGSDIENST

BEZUIDENHOUTSEWEG 43 - 'S-GRAVENHAGE - TELEFOON 856702

U reageert op
annonces in

„E.-S.B.”?

★

Wilt U dat dan steeds
kenbaar maken!

DE NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT

roept sollicitanten op tot vervulling van een
vacature in haar

redactie

Economie en financiën

Gedagigden moeten een redelijke ervaring hebben in de financieel-economische journalistiek of in de externe berichtgeving van banken of effectenkantoren.

Vooropleiding: ten minste einddiploma gymnasium of 5 jaar H.B.S.

Sollicitaties te richten aan de Hoofdredacteur van de N.R.C., Postbus 824, Rotterdam

HET KOSTBAARSTE DAT EEN TIJDSCHRIFT BEZIT, IS DE
ONAFHANKELIJKHEID VAN DE REDACTIONELE INHOUD

INTERNATIONAAL BELASTING DOCUMENTATIE BUREAU

MUIDERPOORT - AMSTERDAM-C.
Sarphatistraat 124

heeft een vacature voor een

- academicus of iemand met gelijkwaardige opleiding, enige jaren fiscale ervaring vereist;
- pas afgestudeerd jurist of econoom met fiscale belangstelling;
- medewerker(ster) voor documentatiewerkzaamheden.

Gezien de veelvuldige internationale contacten van het Bureau is een redelijke kennis in woord en geschrift van één of meer der moderne talen gewenst.

Sollicitaties te richten aan de Directeur. Inlichtingen worden gaarne telefonisch verstrekt, tel. (020) 94 49 44, toestel 03 of 07, (buiten kantooruren 02502 - 72 82 of 070 - 86 46 15).

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

A^o 1807

.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOFDKANTOOR

Herengracht 475, Tel. (020) 22 13 22, AMSTERDAM C.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

HET DAGELIJKS BESTUUR VAN HET OPENBAAR LICHAAM RIJMOND

roept gegadigden op voor de functies van

1. PLANOLOOG

om in adviserende zin werkzaam te zijn bij de voorbereiding en herziening van streekplannen en bij de beoordeling van gemeentelijke bestemmingsplannen;

2. ECONOOM

als adviseur van het bestuur bij de beoordeling van streekplannen en bestemmingsplannen en algemene economische aangelegenheden.

Aan beide functionarissen wordt de eis gesteld van een academische opleiding.

Salaris; naar gelang van leeftijd en ervaring, van f. 16.125,— — f. 21.539,— per jaar.

Aanstelling geschiedt voorlopig in Rijksdienst, zodat de Rijksverplaatsingskostenregeling e.d. van toepassing zijn.

In voorbereiding is een rechtspositieregeling, met inbegrip van verplaatsingskostenregeling en aansluiting bij de I.Z.A.-regeling).

Sollicitaties, binnen 14 dagen na verschijning van dit blad, met opgave van levensloop en referenties, aan de Voorzitter van Rijnmond, Blaak 34 te Rotterdam.

Een onzer relaties, een

GROOT METAALVERWERKENDE INDUSTRIE

in het westen des lands, met ca 3.000 werknemers en enkele binnen- en buitenlandse dochterondernemingen, zoekt contact met een administratief deskundige voor de functie van

controleer

De betrokken functionaris zal over voldoende ervaring moeten beschikken om:

- de Directie te kunnen adviseren omtrent de consequenties van voorgenomen beleidsbeslissingen;
- een doelmatig systeem van rapportering te ontwikkelen in overleg met de leiding van de operationele sectoren;
- leiding te geven aan de hoofden van de Afdelingen Administratie, Nacalculatie, Budgettering, Financiën;
- leiding te geven aan de verdergaande modernisering van de administratie. (Het bedrijf beschikt reeds over een computer).

Gezien het belang van de functie wordt een theoretische opleiding op het niveau van Doctoraal Economie of de Accountants-opleiding van het N.I.V.A. gewenst geacht. Leeftijd niet beneden de 35 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens worden onder nummer 276 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

DE ECONOMIST

Abonneert U op

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuurt,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

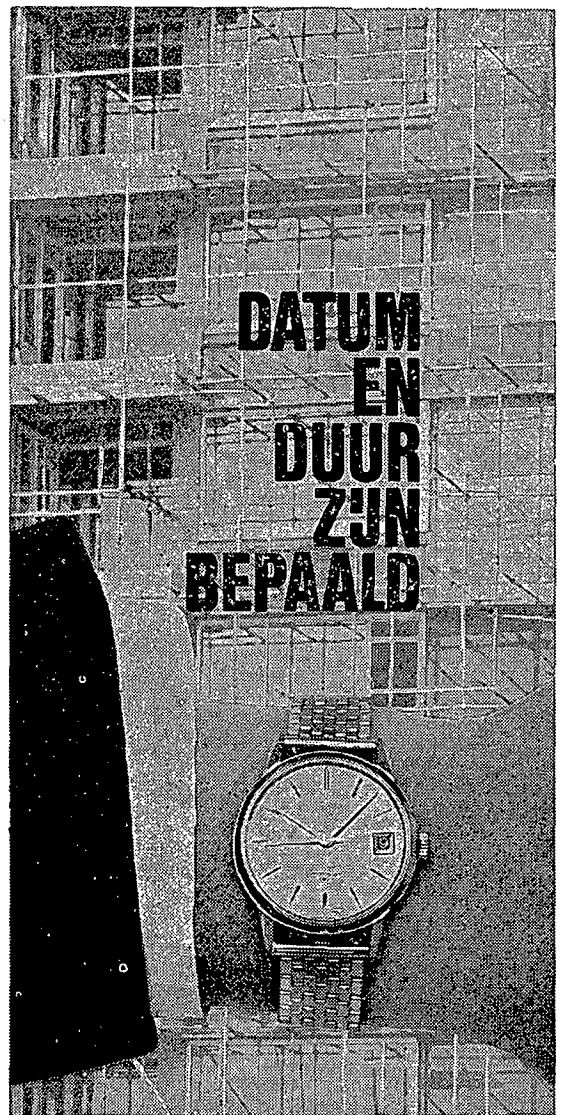
**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

OHRA

ZIEKTE
KOSTEN-
VERZEKERING

POSTBUS 87
ARNHEM tel. 0 8300-35651

Voor bouwen zijn mensen en materiaal nodig - maar bovenal organisatie. Een strikt logisch plan beheerst elk project van het ibb. Van elk stadium zijn datum en duur bepaald. Soms tot in uren nauwkeurig, zoals bij bouwen in glijbekisting. *Rustig, solide en stipt volgens schema bouwt het Ingenieurs-Bureau voor Bouwnijverheid het ene werk na het andere.*

ENKELE RECENTE VOORBEELDEN:

Hilton Hotel A'dam
Filtergebouw Beerenplaat R'dam
Winkelcentrum Hoofddorp
Chemische fabriek DOW Terneuzen
Viadukten N.S.
Konfektiecentrum A'dam
Torenflats Haarlem
Kazernecomplex Den Helder
Vrieshuis Meppel
Laboratoria T.N.O. Delft
Amerikaanse Ambassade te Den Haag.

ibb

N.V. INGENIEURS-BUREAU VOOR BOUWNIJVERHEID
OEGSTGEEST — ROTTERDAM

droog gerust uw natte vinger af

Een gevoelige natte vinger is een mooi bezit. Je kunt hem in de lucht steken en constateren dat de wind krimpt. Je kunt hem tegen de strijkbout houden en horen of het ssssssj doet. En je kunt er reclame mee maken. Uit de combinatie van briljant brein en vochtige vinger zijn heel wat succesvolle campagnes geboren.

Waarom meet u dat eigenlijk af, het succes van een campagne? Impact, omzet, distributie? Verhalen van vertegenwoordigers of complimenten van collega's? Is het niet een feit dat ook het succes veelal met de natte vinger wordt aanvoeld?

Wij geloven dat één koele vinger op de pols beter is dan tien natte wapperend in de lucht. De rol van de reclame in de marketing mix kan zichtbaar worden gemaakt; het rendement ervan meetbaar. Voorwaarde daarvoor is dat het reclamedoel exact wordt geformuleerd. Dat is een kwestie van techniek... en van mentaliteit.

Die techniek is vastgelegd in DAGMAR, waarvan Hou Maet de Nederlandse uitgave heeft verzorgd onder de titel „Vaststelling van Reclamedoelen voor de Peiling van Reclameresultaten”. Dat is niet meer of minder dan een uitermate leesbare uiteenzetting van deze techniek. Voor belangstellenden hebben wij nog exemplaren van dit boekje beschikbaar.

De mentaliteit? Die groeit steeds meer naar DAGMAR toe. Straks zullen alle adverteerders de vinger ernstig op de pols houden. Dan wordt óf met evenveel reclame meer bereikt óf met minder reclame minstens evenveel als nu. Een aantrekkelijk vooruitzicht? Waarom zou u niet een van de eersten zijn.
Reclame-Adviesbureau
HOU MAET N.V.,
Stadhouderskade 1a, Amsterdam.

Wat betekent
open
bewaring van
schatkistpapier
bij de Kas-Associatie

Deskundige behan-
deling. Bewaring in brand-
en inbraakvrije kluisen.
Verzilvering van de
coupons. Incassering op
vervaldatum.

KAS-ASSOCIATIE

spuistraat 172 amsterdam

N.V. Leeuwarder Papierwarenfabriek

gevestigd te Leeuwarden.

Uitgifte

van

nom. f 1.500.000.- 6 pCt 15-jarige in gewone aandelen converteerbare obligaties

(waarvan nom. f 5.000.- obl. onderhands op inschrijvingsvoorwaarden zijn geplaatst)
in stukken van nom. f 1.000,- aan toonder

tot de koers van 100 pCt.

uitsluitend voor houders van claims van de thans uitstaande gewone aandelen in dier voege, dat telkens nom. f 2.000,- gewone aandelen recht geven tot inschrijving op nom. f 1.000,- in gewone aandelen converteerbare obligaties, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 9 december 1965.

De lening is à pari aflosbaar op 15 januari van de jaren 1972 tot en met 1981, in 10 gelijke jaarlijkse termijnen.

Vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing is vanaf 1 februari 1968 toegestaan tot de koers van 101 ½ %.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op de resterende

nom. f 1.495.000.- 6 pCt 15-jarige in gewone aandelen converteerbare obligaties

openstelt op

vrijdag 17 december 1965

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te **Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Leeuwarden**, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte dd. 9 december 1965. Prospectussen, inschrijvingsbiljetten en afschriften van de trustacte, alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren der statuten en van het jaarverslag over het boekjaar 1964 zijn bij de inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 9 december 1965.

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze gewijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

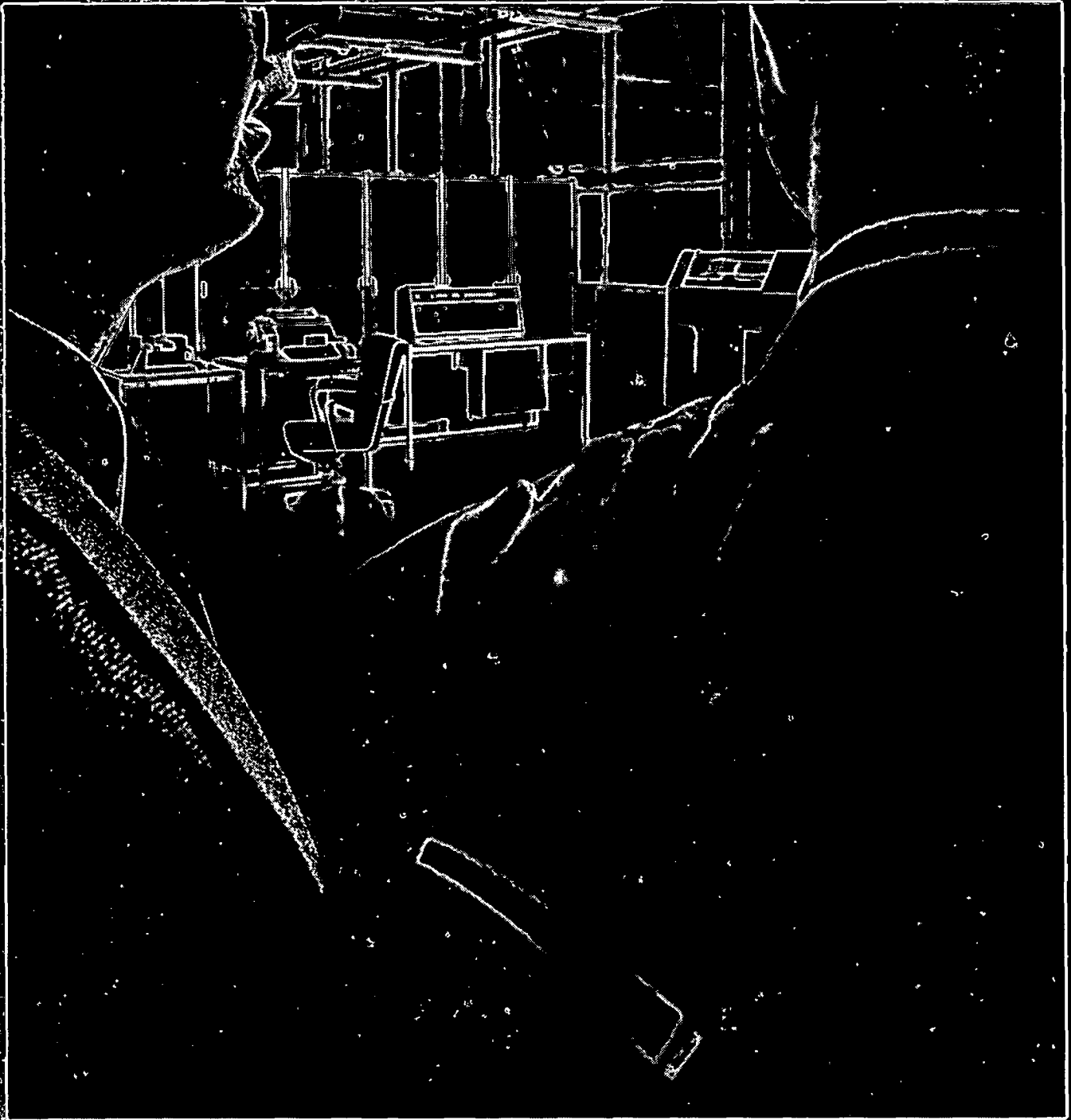
Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiterwaard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

EL
ELECTROLOGICA

Ja, zó een heeft U nodig

Zo'n machtige elektronische reken- en administratiemachine. EL X8. of een kleiner type uit de befaamde serie EL X2, EL X3, EL X4, EL X5 en EL X8. Beslissend voor de keuze zijn het op te lossen probleem en de hoeveelheid te verrichten werk. Maar voor elk concreet geval is de juiste computer in deze compatibele serie te vinden. Dat hij met toenemende behoeften mee kan groeien, spreekt van zelf. Als het maar een van de in binnen- en buitenland vermaarde Electrologica-computers is.

ELECTROLOGICA, STADHOUDERSPLANTSOEN 214, POSTBUS 207, DEN HAAG, TELEFOON 51 46 41

Ten behoeve van een onzer relaties - een groot industrieel bedrijf in de metaal verwerkende sector in het westen des lands - zoeken wij kontakt met belangstellenden voor de functie van:

hoofd van de budget-afdeling

Deze funktienaris zal, aan het hoofd van een kleine groep en bijgestaan door externe adviseurs, worden belast met de verdere uitbouw van de verslaglegging t.b.v. de verschillende leidinggevende niveaus. De onderneming beschikt over een computer.

In aanmerking komen personen die in staat zijn een goed persoonlijk kontakt te onderhouden met de operationele en administratieve afdelingen.

Voor een goede vervulling van de functie is praktische ervaring op het terrein van de variabele budgettering en een adequate theoretische opleiding vereist.

Leeftijd tot 45 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens worden onder nummer 275 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

vraagt voor haar afdeling **ORGANISATIE**

drs. economie

Taakomschrijving:

het - als regel in klein groepsverband - bestuderen en uitwerken van vraagstukken op het gebied van organisatie en bestuursinformatie, in het bijzonder met betrekking tot nieuwe mogelijkheden geschapen door de toepassing van grote computers.

Vereisten:

kritisch en inventief denken;
goede omgang met mensen op verschillend niveau;
mondelijke en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid;
bedrijfseconomische/organisatorische opleiding.

Ervaring op dit terrein strekt tot aanbeveling, maar ook voor een jongere econoom zijn er goede mogelijkheden.

Leeftijd tot 35 jaar.

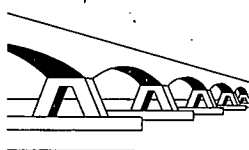
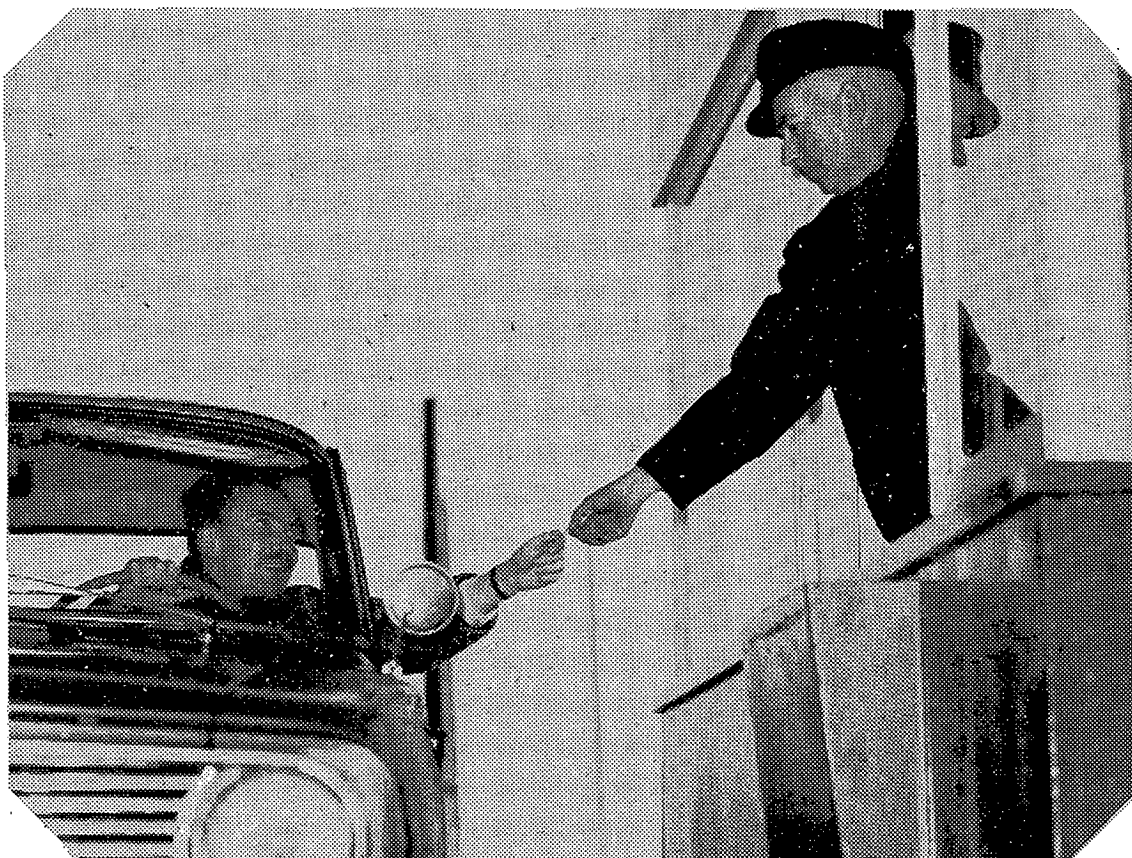
Sollicitaties aan de afdeling Personeelzaken, Vijzelstraat 20, Amsterdam, telefoon 213344, toestel 363.

**Algemene
Bank Nederland**

(Nederlandsche Handel Maatschappij — De Twentsche Bank)

SNELLE VERBINDINGEN VRAGEN SNELLE CONTRÔLE-SYSTEMEN!

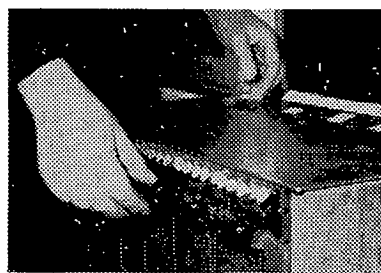
Vandaar dat ook op de kaartjes, die U toegang zullen geven tot de langste brug van Europa het bekende "Roelants Schiedam" te lezen is, evenals

op miljoenen en miljoenen kaartjes, zegels, bonnen e.d. van allerlei andere aard, die in onze moderne maatschappij in steeds grotere kwanta nodig zijn. Wie op dit gebied een probleem heeft, hij vraagt raad (en offerte) aan

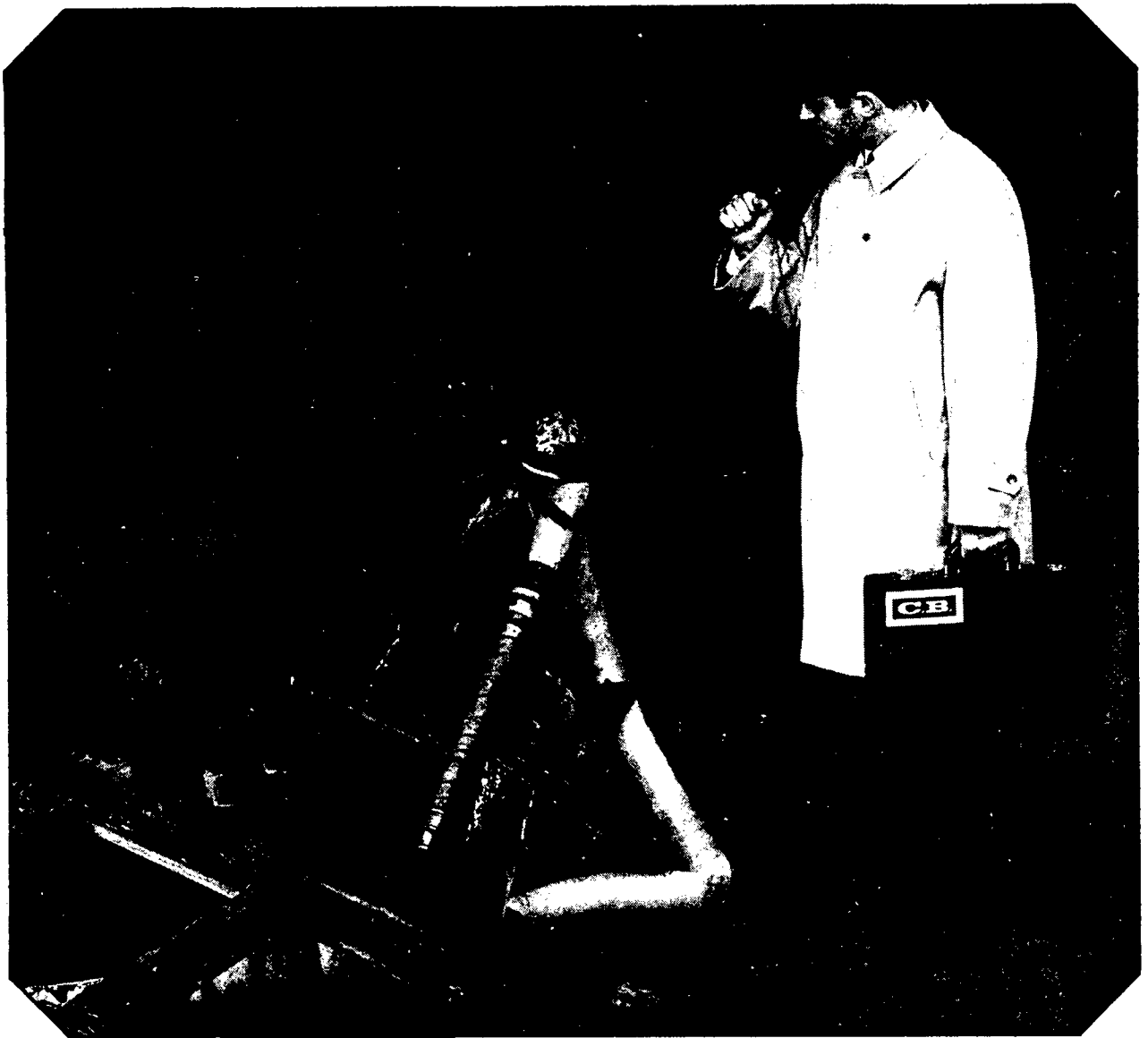
N.V. Koninklijke Nederlandse Boekdrukkerij

H.A.M. ROELANTS - SCHIEDAM

afdeling Speciaal-drukwerken

Moderne uitgifte-apparatuur
voor elk doel

IN DIT ↑ VERLIES WORDT HIER ↑ VOORZIEN

Een verstandig man die risico's spreidt. Een zeer verstandig man die daarvoor CENTRAAL BEHEER kiest. Want CENTRAAL BEHEER is samen met de bij haar aangesloten ondernemers-organisaties een sterke verzekeringscombinatie.

CENTRAAL BEHEER is een instelling voor het bedrijfsleven en er op ingespeeld u grondig en snel uit de brand te helpen.

BRAND-RISICO

brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

WET-RISICO

bedrijfs-w.a.-verzekering, motorrijtuigverzekering, ongevallenverzekering voor inzittenden van automobielen, collectieve invaliditeitsverzekering.

MOLEST-RISICO

verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

VERVOER-RISICO

transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE - C.E.A.

loon-, voorraad-, debiteuren-administratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

CENTRAAL BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM - W. TEL. 134971 • POSTBUS 8400

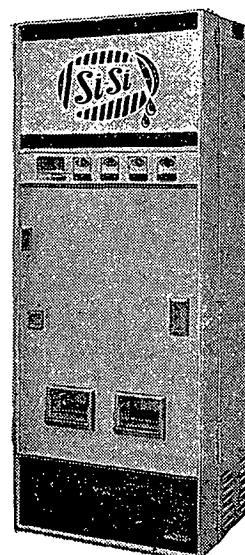

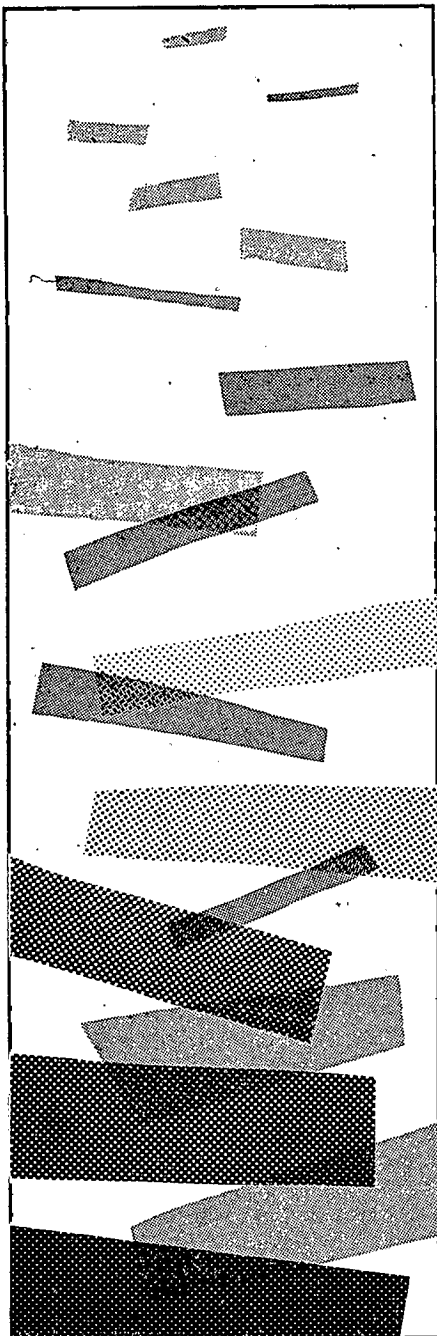
Voor de president-directeur die trek heeft in een verfrissing...

(overigens zijn de meeste Vrumona-automaten vooral voor het personeel)

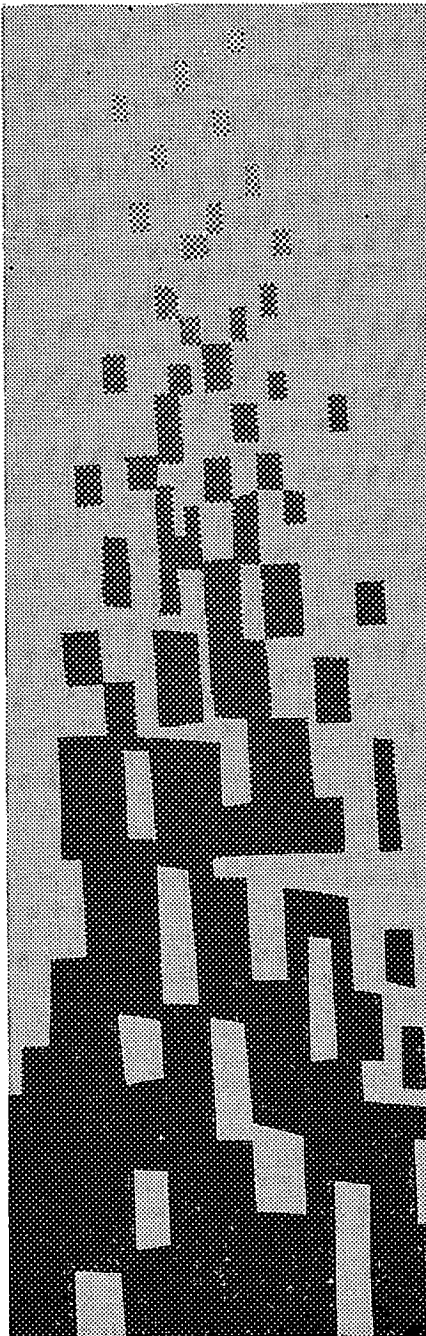
Dat is namelijk voor directies nog verfrissender. Ook u kent natuurlijk het stimulerende effect van een frisse dronk. Het verhoogt de arbeidsprestaties. Genoemd effect wordt op grote schaal en efficiënt gesorteerd door de frisdranken-automaat. Vrumona kan u voorzien van deze nuttige apparaten. Gevuld met verfrissende Si-Si en/of opwekkende Pepsi-Cola. De kosten zijn miniem of zelfs nihil. De baten zijn in elk geval groot. Want niets is zo duur als menselijke arbeid... en een verfrist mens werkt voor twee! Vraagt geheel vrijblijvend alle gewenste inlichtingen bij Vrumona Fabrieken N.V., Bunnik Tel. 03405-2344, (toestel 122)

Geen bedrijf is te groot of te klein voor een Vrumona frisdranken-automaat

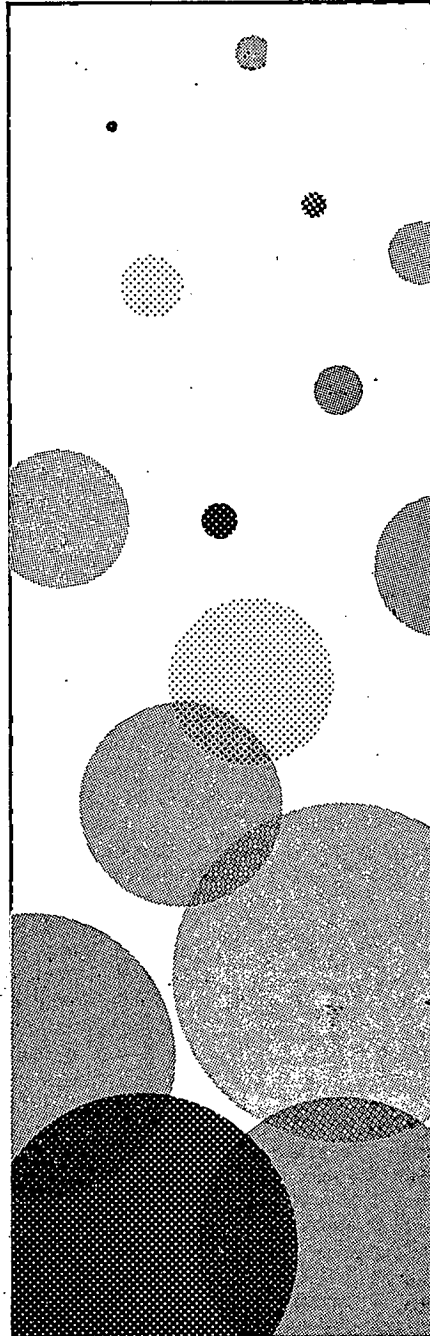

BENZEEN

TOLUEEN

XYLEEN

Baromaten
van Shell
zijn nu ook
in Nederland
onbeperkt
leverbaar!

Benzeen, Tolueen en Xyleen zijn, direct vanuit Pernis, onbeperkt leverbaar. Levering van elke gewenste hoeveelheid is te allen tijde zeker. De kwaliteit is altijd constant. De grootste range oplosmiddelen - die van Shell - is nu belangrijk uitgebreid. Shell biedt de chemische en aanverwante industrie thans nog meer!

SHELL NEDERLAND CHEMIE N.V. - VERKOOP
WASSENAARSEWEG 80 - POSTBUS 187 - S-GRAVENHAGE - TEL. 070-183400

Shell Chemicaliën

